

TOPLUMSAL BELLEĞİN İNŞASINDA BİR HATIRLA(T)MA PRATIĞI OLARAK BİLGİ YARIŞMALARI: 15 TEMMUZ BİLGİ YARIŞMASI ÖRNEĞİ



QUIZZES AS A REMEMBRANCE PRACTICE IN THE CONSTRUCTION OF SOCIAL MEMORY: THE CASE OF THE JULY 15TH QUIZ

Rabia ZAMUR TUNCER*

ÖZ: 15 Temmuz 2016 darbe girişimi oldukça fazla can kaybına sebep olmuş, gündelik hayat pratiklerini etkilemiş, siyasal iktidar tarafından yeni bir toplumsal bellek inşasının gerekliliğini vurgulayan bir yaklaşım, üretim ve alımlama süreci başlatmış ve kısa sürede birçok farklı hatırla(t)ma figürünün görünür kılınmasını sağlamıştır. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından, toplumsal belleğin kültürel öğeleri ve hatırlamanın somutlandığı kodlar Türkiye'nin farklı illerinde inşa edilen anıtlar, metinler, imgeler, hafıza mekânları aracılığıyla yeniden üretilmiş ve bir hatırla(t)ma figürü olarak dolaşıma girmiştir. Bu odak noktasından yola çıkan çalışma kapsamında, geçmişi hatırlamanın bir yolu olarak inşa edilen figürlerden biri olarak kabul edilen bilgi yarışmalarının, belleğin inşasıyla nasıl ilişkilendiğinin ve toplumsal bellek kaybolup giderken bizzat varlıklarıyla belleği canlı tutma işlevini yerine getirmeye nasıl bir katkıda bulunabileceğinin 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı mobil uygulamada yer alan sorular üzerinden tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda, nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum çalışma deseni kapsamında, bilgi yarışmasında yer alan sorularda 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine ilişkinin bilginin nasıl ve hangi temalarda tanımlandığı, kullanılan dilin özellikleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda, toplumsal belleğin belirli bir bağlamda inşası için hatırla(t)ma figürlerinin ön plana çıkarıldığı ve 15 Temmuz'un belirli kişiler, yer, zaman, nesnelere ve sözcükler özelinde canlı tutulmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Bellek, Hatırlama, Hatırlatma, Hatırlama Figürleri, 15 Temmuz Darbe Girişimi

ABSTRACT: The coup attempt on July 15, 2016, resulted in a high death toll, disrupted daily routines, and started a process of approach, production, and reception that highlighted the need for the political power to create a new social memory and made numerous figures of remembrance visible quickly. Following the coup attempt on July 15th, monuments, writings, images, and memory spaces were built throughout Türkiye's towns and distributed as symbols of remembrance, reproducing the cultural aspects of social memory and the codes that contain remembrance. Based on this focal point, the study employs the questions from the July 15th Quiz mobile application to explore how quizzes, which are acknowledged as one of the figures constructed as a way of remembering the past, are associated with the construction of memory and how they can fulfill the function of keeping memory alive with their very existence while social memory is fading away. In line with this purpose, one of the qualitative research designs, the holistic single case study design, was employed to analyze how and in which themes the

* Dr. Öğr. Üyesi-İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü/İstanbul-
rabia.zamur@istanbul.edu.tr (Orcid: 0000-0001-9922-0334)

information about the coup attempt on July 15, 2016 was defined and the characteristics of the language used in the questions in the quiz The study's findings revealed that, in a particular setting, figures of remembrance were prioritized for the production of social memory, and efforts were made to preserve July 15th in terms of specific individuals, locations, events, things, and language.

Keywords: Social Memory, Remembrance, Reminding, Figures of Remembrance, July 15th Coup Attempt

Giriş

15 Temmuz 2016 darbe girişimi oldukça fazla can kaybına sebep olmuş, gündelik hayat pratiklerini etkilemiş ve siyasal iktidar tarafından yeni bir toplumsal bellek inşasının gerekliliğini vurgulayan bir yaklaşım, üretim ve alımlama sürecine sebep olmuştur. Farklı çalışmalar 15 Temmuz darbe girişimine medya (Yardım ve Koyuncu, 2022; Karaman, 2023), söylem (Bölükbaşı, 2019; Ertem, 2022), ekonomi-politik (Karagöl, 2016; Üzümcü, 2022), demokrasi (Alkan, 2016; Melek ve Toker, 2017; Özdil 2018), dış politika (Alturk, 2020; Tok, 2022), sosyoloji (Duman, 2016), iletişim stratejisi (Demir ve Çağlar, 2017), mekân-bellek (Zamur Tuncer, 2023) bağlamında odaklanmıştır.

Bu çalışma, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra inşa edilen anıtları, kurulan müzeleri, değiştirilen yer adlarını şimdiki geçmişe bağlayan toplumsal bellek inşasının sembolleri olarak kabul etmektedir. Schudson'un (2007: 181-182) "toplumsal olarak üretilmiş yapıtlar" olarak belirttiği kütüphaneler, müzeler, anıtlar ve yer adları bireylerin anılarının deposu olan bu sembol yerlere gönderme yapmaktadır. Toplumsal belleğin toplumsal, siyasal, tarihsel, kültürel öğeleri olarak hatırlamanın somutlandığı bu semboller, birer hatırla(t)ma figürü olarak dolaşıma girmektedir. Assmann (2015) çalışmasında, bir olayın bir grubun belleğinde kalabilmesi için anlamlı bir gerçekle zenginleşmesi, her kişilik ve her tarihi olayın belleğe girişiyle bir kavram ve bir sembol aktararak toplumun düşünceler sisteminin bir unsuru haline geldiğine, kavramlar ve deneyimler arasındaki bu paslaşmadan ise hatırlama figürlerinin doğduğuna işaret etmektedir. Hatırlama figürleri, geçmişin belli noktalarına yönelmekte, daha çok anının bağlandığı sembolik figürlerde yoğunlaşmaktadır. Bu şekilde, belleğin somut bir içeriğe kavuşmasını sağlarken, belli bir mekânda cisimleştirilmek ve belli bir zamanda güncelleştirilmek istemekte, yani coğrafi ya da tarihi anlamda olmasa da her zaman somut bir zaman ve mekâna dayanmaktadırlar. Böylece, zamana ve mekâna yaslanılarak, güncel politik projeler için geçmiş yeniden yapılandırılmakta, unutturulabilir/hatırlatılabilir bir kurgu işlevi görerek belleği "yönetmek" mümkün bir hale gelmektedir (Başaran İnce, 2010).

15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrasında da hatırlama figürlerinin inşası ve dolaşıma girmesi söz konusu olmuştur. 15 Temmuz sonrasında kent alanlarında önce çıkan anıtlar, sokak ve caddeler, park ve meydanlar, abide ve heykeller gibi, bu yerlere adı verilen şahsiyetleri toplumsal bellek

inşasının bir parçası ve birer hatırla(t)ma figürü olarak görmek mümkündür. Zira bu figürlerin içeriğiyle biz bilincini ve ideolojinin üretimini kazandıran yönü ortak belleğin başka bir deyişle, ortak bir duygu, düşünce ve anlamın oluşumuna ve paylaşımına aracılık etmiştir.

Ortak belleğe ait öğelerin hatırlanmasına aracılık eden pratiklerden biri de bilgi yarışmalarıdır. Temel karakteristikleri itibariyle kolektif bir nitelik taşıyan bilgi yarışmaları, ortak belleği oluşturan öğelerin hatırlanmasıyla bir süreklilik sağlamakta, ortak bilinci güçlendirmekte, toplumsal ve kültürel mirasın aktarımına aracılık etmektedir. Bilgi yarışmalarının içeriklerinin mesaj, kullanımlarının sebep, gösterimlerinin medya, değişen yarışma anlayışının gelişen teknoloji yönünden analizine yönelik farklı akademik çalışmalar yürütülmüştür (İğde, 2019; Satır, 2019; Turşak, 2020; Çalgüner Kılınç, 2023). Fakat bu yarışmaların toplumsal belleğin inşası konusunda nasıl bir role sahip olduğuna ışık tutan çalışmalar mevcut değildir.

Bu çalışma, geçmişi hatırlamanın bir yolu olarak inşa edilen figürlerden biri olarak kabul edilen bilgi yarışmalarının toplumsal belleğin inşasıyla nasıl ilişkilendiğinin ve toplumsal bellek kaybolup giderken bizzat varlıklarıyla belleği canlı tutma işlevini yerine getirmeye nasıl bir katkıda bulunabileceğinin 15 Temmuz Bilgi Yarışması¹ adlı mobil uygulamada yer alan sorular üzerinden tespit edilmesini ve gelecek araştırmalar için düşünsel bir zemin oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen çalışmada nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum çalışma deseni kapsamında doküman incelemesi yapılarak 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı mobil uygulamada yer alan sorularda 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine ilişkinin bilginin nasıl ve hangi temalarda tanımlandığı, kullanılan dilin özellikleri incelenmiştir. Son aşamada ise temalar değerlendirilerek toplumsal bellek ve ön plana çıkan temalar arasındaki ilişki ile hatırlama figürlerinin bilginin inşasına katkısı sorgulanmıştır. Çalışma boyunca yapılmaya çalışılan, genellemeci bir tutumdan uzak kalınarak hangi temaların meşrulaştığını anlama çabasıdır. Bu şekliyle soruların temaları incelenerek bilgi olarak neyi ölçtükleri ve hangi temaların ön plana çıkarıldığı tartışılmıştır.

Toplumsal Bellek Bağlamında Hatırla(t)ma Pratikleri

Toplumsal bellek ortak bir kimliğin paylaşımından doğan (Halbwachs, 2017), bir ulusun, bir inanç sisteminin, aynı coğrafi bölgede yaşayan toplulukların ya da bir kentte hatta o kentin içinde aynı değer ve düşünce yargılarını taşıyan küçük grupların belleğine işaret eden (Karaarslan, 2009), günün şartlarına ve koşullarına göre geçmişten gelen hatıralarla yeniden inşa edilen (Doyuran, 2018), topluluğu ortak bir kader kavramı etrafında birleştiren (Bilgin, 2008) ve ortak bir unutmaya ile pekişen (Traverso, 2009)

¹ Uygulama yer alan sorular, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ) Teknokent'te cep telefonu uygulamaları üzerine çalışan Ahmet Akkök ve Kuşkan Fatma Özcan tarafından resmi kaynaklardan alınarak analiz edilmiştir.

bir bellek türüdür. Bu türün oluşumunda ve inşasında hatırla(t)ma ve unut(tur)ma pratiklerinin rolü oldukça önemlidir.

Toplumsal belleğin inşasına modern bakış, bu pratiklerin aktif bir süreç olduğuna başka bir deyişle bir nevi yeniden inşa olduğuna işaret etmektedir (Ferron ve Massa, 2014: 24). Bu çerçevede, hatırla(t)ma ve unut(tur)manın her ne kadar doğal bir süreç olduğu düşünülse de bu pratiklerin doğal değil kültürel; statik değil dinamik; pasif değil aktif bir süreç olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla hatırlama pratiği edimini büyük ölçüde bu tür süreçlerle kurmakta; hem bireyi hem toplumu yönlendirme ve dengeleme gibi işlevlerini de bu süreçlerden yararlanarak inşa etmektedir.

Düşünsel bir eylem olan hatırlama sadece bireysel bir yeti değil, kurallar, yasalar ve kayıtlar yoluyla (Schudson, 2007) geçmişin şimdide yeniden yorumlanması ve anlamlandırılmasıdır (Vico, 2007). Bu noktadan hareketle, hatırlamanın açık ya da örtülü olarak deneyimin birçok düzeyinde çeşitli yollarla gerçekleşen (Connerton, 2019), toplumsal ağlar ile örülü bireysel belleği şimdiki zamanın koşullarına uygun olarak yeniden kuran (Halbwachs, 2017), içerikten ziyade bir çerçeve (Nora, 2006) olduğunu belirtmek mümkündür. Bu nedenle Wertsch (2015: 164), hatırlamanın yapılandırıcı bir süreç olduğunun, Assmann (2015: 94) ise hem bir mücadele hem politik bir eylem olarak toplumsal belleği yeniden yapılandırmak için bir çıkış noktası olduğunun altını çizmektedirler. Bu gerekçelerden hareketle, hatırlama edimini hem birey hem toplum için sahip olduğu sınırlılıklar, müdahale biçimleri ve dönüştürme gücü ile toplumsal belleğin inşasında en önemli ve vazgeçilmez bir adım olarak değerlendirmek gerekmektedir.

Toplumların ortak belleğine yer eden ve/veya yer etmesi istenen olayların hatırlanmasında tarihin, kültürün, siyasetin, medya gibi faktörlerin önemi vardır. Toplumsal belleği oluşturan söz konusu bu faktörler hatırla(t)manın aracısı olarak işlev görürler. Halbwachs (2017), bireysel belleğin kendi geçmişini hatırlamak için hatırlama figürlerinin varlığına ya da diğerlerinin hatıralarına ihtiyaç duyduğunu ve bu ihtiyaçtan ötürü referans noktalarına geri gittiğini söylemektedir. Böylece, kaynağını geçmişten alan bellek, şimdiye dair bir tarihten, bir mekândan, bir kişiden veya bir nesneden referansla hatırlama edimini şimdide gerçekleştirmektedir. Bu nedenle, toplumsal bellek başkalarının bellek ve anlatılarından beslenerek yeniden inşa edilen bir yapıdadır (Stone ve Jay, 2019). Hendrich'e göre de (2014: 96) belleği tartışırken belleğin yapılanması, yapılanmanın mekanizma ve süreçleri ve hatıraların daima şimdiki zamanda, hatta geleceği kurgulayarak oluşa geldiği unutulmamalıdır. Diğer bir deyişle, şimdi hem geçmişin yeniden değerlendirilmesine hem de geleceğin inşasına zemin oluşturmakta ve böylece hatıraların gelecek kuşaklara aktarılabilir hale gelmesi mümkün kılınmaktadır.

Şimdiki zamanda eyleme geçerken geçmişin içinden belli anlar seçilmektedir (Berger, 2018: 11). Bu seçimler doğrultusunda, sürekli değişim ve yapılanma halinde olan hatırlamanın çerçevesinin şimdiki zamanın koşullarına ve gereksinimlerine (Susam, 2015: 78), toplumsal çerçevelere ve güç ilişkilerine göre sürekli olarak güncellendiğini hatta filtrelendiğini söylemek mümkündür. Nitekim Traverso'nun (2019: 21) belleğin bir inşa olduğunu, dolayısıyla sonradan edinilen bilgilerle, olayı izleyen düşünme süreçleriyle, ilk anının üstüne binen ve onu değiştiren başka deneyimlerle daima filtre edildiği yönündeki düşüncesi bu görüşü destekler niteliktedir. Bu bağlamda, toplumsal bellek inşasında hatırla(t)ma ediminin şimdinin yani hakim olan gücün çıkarları doğrultusunda seçici olarak yapılandırıldığını söylemek mümkündür. Zira bu seçici hatırlama ile tarihi yeniden yazmak mümkün hale gelmektedir. Bu durumun, aynı zamanda toplumsal konularda siyasal iktidarın fikirlerini, ortak fikirler olarak kabul ettirme gayretindeki ideolojik inşa sürecinin parçası olarak da okumak gerekmektedir.

Bu çerçevede, Tuğrul (2014: 17) geçmişi ve geleceği inşa etme sürecinin temelde iki yönde geliştiğine dikkat çekmektedir. İlk olarak geçmişe yönelik hatırlamanın yolları inşa edilerek istenilen bir geçmiş oluşturulmaktadır. Siyasi otorite, toplumsal belleği manipüle ederek pozitif ya da gerektiğinde baskıcı yöntemlerle hatırlama figürlerine doğrudan müdahale etmektedir. Ortak bir geçmiş etrafında, çevresi kalın duvarlarla kapanmış, kolektif bir "biz" oluşturma gayreti de bu müdahale sürecinin bir parçasıdır. "Biz"i oluşturma sürecinde geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmak, bu bağı geçmişin ve geleceğin şimdinin bir parçası olduğunu unutmadan kurabilmek için hatırla(t)mak önemli bir stratejidir. Önemli bir stratejidir çünkü geçmişe dair hatıralar bu stratejiler sayesinde yeniden sahnelenmekte, hatırlanmakta, özne ve nesne arasında yeni bağlar inşa edilmektedir. Halbwachs (2017) bu inşanın dil ve bellek, görsel anılar, çağrışım ve konumlandırma, kişi isimleri, gündelik hayatın dinamikleri, zaman ve mekânın işleyişi ve hatırlatıcı kodlar üzerinden okunabileceğine işaret ederken, Olick de (2014: 195) dil, anlatı veya diyalog içinde ve bunlar aracılığıyla gerçekleşebileceğini ifade etmektedir.

Bu yüzden de Assmann'ın belirttiği üzere (2015: 45) bellek ve hatırlamanın öznesi her zaman tek tek bireyler olsa da onlar anılarını kurgulayan "çerçeveye" bağımlıdırlar. Assmann, bu durumu "hatıraların yerleştirilmesi" olarak açıklamaktadır. Hatıraların yerleştirilmesi sürecinde ise hatırlama edimini gerçekleştirebilmek için bazı aktarım biçimlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal belleğin inşasına dair gerçekleştirilmiş farklı çalışmalar hatıraların yerleştirilmesinde anma törenleri, ritüeller, yer adları, müzeler, anıtlar gibi aktarım biçimlerinin kullanılabilmesine işaret etmektedir (Arslan ve Uludağ, 2020; Danişan Artan, 2022; Buyurgan ve Şener, 2023; Öztürkçü, 2023; Zengin, 2023; Meral ve Çelen Öztürk, 2023; Tural, 2024; Tekin, 2024). Bu aktarım biçimleri ile insanların toplumsal olayları ne şekilde hatırlaması gerektiğinin çerçevesi çizilirken aynı

zamanda gelenek ve mitler, ritüeller, efsaneler, anma törenleri, müzeler ve anıtlar gibi aktarım biçimlerinde bir toplumsal olayın nasıl temsil edildiği ve nasıl ele alındığı ortaya konmaktadır.

Bu temsili gerçekleştiren aktarım biçimlerini hatırlama figürleri olarak da değerlendirmek mümkündür. Bu figürler, toplumsal geçmişe ilişkin bazı bilgilere dikkat çekerek (Páez vd., 2009; Wertsch, 2002; Roediger ve Wertsch 2008) ve toplumsal olayların hatırlanması gereken temalarını şimdide ön plana çıkararak, önemli olayları hatırla(t)mak için bir kişinin ya da grubun ortak belleğinin yetersiz kalmış olma ihtimalini zayıflatmaktadır.

Bir toplum için hatırlama figürleri, geçmişi güncel tutarak yeniden üretmekte, o toplumun özelliklerini, güçlü ve zayıf yönlerini, varoluş şeklini ortaya koymakta, bünyesinde barındırdığı örnekler, modeller ve öğretici parçalarıyla birlikte; en temel anlamıyla o toplumun genel tavrını ifade etmektedir (Halbwachs, 2016). Bu bağlamda, toplumsal belleğin tanımlanmasına, korunmasına ve aktarılmasına hizmet eden hatırlama figürlerini o topluma özgü spesifik değerlerin ve yaşantıların sembolik bir özeti olarak ifade etmek mümkündür. Bu figürler, zaman ve mekâna bağlılık, bir gruba bağlılık ve kendine özgü bir süreç olarak yeniden kurulabilme özellikleri üzerinden karakterize edilmektedir:

Zamana ve mekâna bağlılık, hatırlanan içeriklerin hatırlamanın periyodik ritmi sayesinde zamansallık kazanması durumuna işaret etmektedir. Örneğin milli/dini bayramlar ve anma günleri sürekli olarak tekrarlanmaları sayesinde zamansallık kazanırlar. Hatıralar aynı şekilde yaşanan mekâna bağlıdırlar. Aile için ev, kırsal kesimde yaşayanlar için köy, şehirde yaşayanlar için kent, bir coğrafyada yaşayanlar için o coğrafi bölge mekânsal hatırlamanın çerçevesini oluşturmaktadır. Grup ve mekân bir arada, sembolik bir ortak yaşam kurmaktadır. Grup kendi mekânından ayrı kalsa bile, bu birlikteliği, kutsal mekânları sembolik olarak yeniden üreterek yaşatmaktadır (Assmann, 2015: 47). Zaman ve mekân kavramı, sembolik hatırlama figürleri için belirleyici unsurlar olmaları ve bu sebepten de toplumsal belleğin aktarımı ve muhafazası noktasında doğal birer taşıyıcı vazifesi görmeleri sebebiyle hatırla(t)manın odak noktasında yer alırlar. Hatırlama figürlerinin bu özelliği, toplumsal hatırlamanın somutluğunu ortaya koyması ve ortak belleği şekillendirmesi açısından belirleyicidir. Zira hatırlanan şeyin zamanı ve mekânı bireysel ve toplumsal hatırlamanın en önemli ikiliklerinden biridir. Çünkü hatırlanan şey, zaman ve mekân bağlamında bireysel ve toplumsal belleğe kodlanmakta, çerçevelenmekte, ortaya çıkabilmekte ve değerini korumaktadır.

Söz konusu figürlerin karakterize edilmesinde etkili ikinci özellik, gruba bağlılıktır. Gruba bağlılıkla kastedilen kendini ortak anıları olan bir toplum olarak kuran sosyal grubun geçmişini, kendine özgünlüğü ve sürekliliği noktalarında koruması durumudur (Assmann, 2015: 48). Hatırlama figürlerinin bu özelliği, ortak belleği paylaşan grupların yaşam öykülerinde ortaya çıkmakta, toplumsal olarak belleğin varlığının ancak onu

taşıyan grubun varlığı ile mümkün olabileceğine işaret etmektedir. Mekân ve zaman kadar toplumsal yapıda devam eden grup ilişkileri ve bu gruba aidiyet de toplumsal belleğin gerçeklikle olan ilintisinin grup bazında da belirlenmesine hizmet etmektedir.

Hatırlama figürlerinin başka bir önemli özelliği de yeniden kurulabilir olmasıdır. Bu durumda yeniden kurma kavramı ile ifade edilmek istenen hiçbir belleğin geçmişi olduğu gibi korumasının mümkün olmadığı, aksine ondan geriye ancak her dönemde kendi bağlamına özgü olarak yeniden kurabildiği biçiminin kalacak oluşudur. Bu konuda Hans Blumenberg, hatırlamanın saf gerçekliği olmadığını ifade etmektedir. Geçmiş, bellekte olduğu gibi kalmadan ilerleyen zamanın değişken ilişkileri çerçevesinde sürekli olarak yeniden kurulmaktadır (Assmann, 2015: 49). Bu bağlamda, hatırlama figürlerinin bu özelliği, geçmişin olduğu gibi muhafaza edilmesinin söz konusu olmadığına, toplumsal belleğin her dönemde grubun kendi bağlamına özgü olarak yeniden kurulabileceğine, geçmişe dair hatırlanan her şeyin şimdinin koşullarında yorumlanmasına ve tekrarlanmasına dayanmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında, söz konusu üç özellik ile hatırlama figürlerinin bir anlatı çerçevesine yerleştirilerek toplumsal belleğin zaman, mekân, kişi ve belirli öğeler ile inşasına hizmet ettiği söylenebilir. Çünkü toplumsal bellek söz konusu olduğunda hatırlama belirli bir toplumsal imgelem üzerinden gerçekleşmekte, toplumsal imgeleme ait hatırlama figürleri hatırlama ediminin gerçekleşmesinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak başvurulan nesnelere haline gelmektedir. Halbwachs'ın (akt. Assman, 2015: 46) hatırlama görüntüleri; Assmann'ın (2015: 46) hatırlama figürleri olarak adlandırdığı bu çeşitli nesnelere hatıraları canlandırma noktasında etkili olacağı düşünülmektedir (Nora, 2006: 171).

Bir Hatırla(t)ma Pratiği Olarak 15 Temmuz Bilgi Yarışması

Genel olarak üç alt kategoriye -yetenek, bilgi, performans- ayrılan günümüz yarışma türü, ağırlıklı olarak küresel medya endüstrileri tarafından formatlanan ve ulusların yerel biçim ve temalarına uygun olarak yeniden düzenlenen örnekleriyle öne çıkmaktadır (Dursun ve Evirgen, 2014: 127). Bilgi yarışmaları ise daha çok popüler kültür bağlamında değerlendirilen, izleyicinin kendini ararken tükettiği gerçeklik etrafında tartışılan, parasal getiri ihtimali olan (Geçer, 2018: 502) yarışmalara karşılık gelmekte; bir bakıma kitleler için ideolojik yönlendirme aracı olarak (Yaylagül, 2009: 241) ifade edilmektedir. Bu çerçevede, bilgi yarışmalarını, 1980'li yıllarda toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapıda yaşanan değişim ve dönüşüm sürecine paralel olarak incelemek gerekmektedir. Akademik ve entelektüel işlevini geri planda bırakan, bilgi kavramının yoğunluğunu eğlence ile seyrelterek enfo-eğlence kültürünü oluşturan bir format olarak bilgi yarışmaları, içinde bulunduğumuz çağda daha sıradan, gündelik, yaşam deneyimlerine dayalı bilgilere odaklı olarak yapılandırılmakta (Dursun ve Evirgen, 2014: 137, Çalgüner Kılınc, 2023: 18)

geleneksel bilgi yarışmalarının dijital platforma dönüşümü (Çevik, 2016; Atasaral, 2019) ile bilgi yarışmalarındaki çeşitlilik artmaktadır. Televizyon kanallarında izlenen yarışma programlarının mobil cihazlarda yer alması sonucunda da kullanıcılar gerek uygulamayı indirerek gerekse çevrimiçi olarak buldukları her yerden istedikleri zamanda aktif olarak yarışmacı konumuna geçmekte, mobil cihazlarda bulunan uygulamalar aracılığıyla yarışma programları bireysel olarak kullanıcıların hizmetine sunulmuş bir anlam inşa edilmektedir.

Assmann (2015: 100) bu anlamın ancak dolaşım içerisinde canlılığını koruduğuna ve bu dolaşımın sağlanmasının ise toplumsal belleğin oluşturucu unsurları ile mümkün hale gelebileceğine işaret etmektedir. Bu dolaşım, soyut öğelerde doğal ve kendiliğinden ilerleyen bir süreçle seyrederken; somut öğeler için bilinçli bir yaygınlaştırma faaliyeti ile mümkündür. Örneğin somut araçlar içinde ele alınabilecek belgeler yani metinler, kullanılıp bilinçli bir çaba ile toplumla temas ettirilmedikleri sürece -eğitim kurumları, din vb. aracılığı ile- giderek anlam kaybına uğrayacaklardır fakat soyut araçlar kapsamında değerlendirilen ritüellerin tekrara dayalı yapısında anlam kaybı yaşansa dahi bu anlamın yerini yeni, farklı bir anlam dolduracaktır (Assmann, 2015: 101). Dolayısıyla ritüellerin tekrar ile metinlerin ise yorum ile anlam dolaşımında var olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda, bir toplumun resmi tarihinin oluşumunda en önemli paya sahip somut araçlar, kökene ilişkin bilgileri elle tutulur, kaydedilmiş ya da ortaya çıkarılmış bilgiler ışığında oluşturmaktadır. Anıtlar, okul kitapları, metinler gibi geçmişe şahitlik etmiş bilgilerin edinilebileceği her türlü belgeler, geçmişe yön vermeyi kolaylaştıran bu somutlaştırmalardandır. Simgesel çağrışım gücüyle yüklü kaynak olan bu somut araçlar, sürekli olarak canlanan karşılıklı anlaşma/aktarma sinyalleri barındırmakta (Çetin, 2018: 124) ve sinyaller kimi zaman kolektif olarak yaratılmış anıtlar, eserler ve işaretlere yerleştirilerek toplumsal belleğin inşası mümkün hale gelmektedir (Schudson, 2007: 180).

Toplumsal bellek inşasında ve aktarımında önemli rol oynayan hatırlatıcı pratiklerden biri de bu bağlamda düşünüldüğünde bilgi yarışmalarıdır. Bireysel bellekte her bilgi farklı olaylara referans göstermekte iken bilgi yarışmaları, toplumsal bellek için hatırlatıcı ve bireyi topluma bağlayıcı bir rol üstlenmektedir. Çünkü bilgi yarışmalarının da diğer pratikler gibi geçmiş ile şimdiki zaman arasında bir devamlılığa işaret ettiğini, ortak belleğe ait unsurlar arasında bir süreklilik ve akış sağladığını söylemek mümkündür.

Dışsal bir güç olarak belleğin şekillenmesinde etkili olan, geçmişin hatırlanması istenen bölümlerini içerikleriyle gündeme getirip canlı kalmasını sağlayan bilgi yarışmalarını, belirli bir tarihsel belleği hatırlatan ve toplumsal belleğin imgesinde yeniden yaratılmaya devam eden bir pratik olarak okumak mümkündür. Çünkü bir hatırlatıcı olarak bilgi yarışmaları ile

geçmişte yaşanmış olayların zaman, mekân ve bellek arasındaki ilişkisini kontrol etmek ve toplumsal belleğin inşasını belli bir çerçeve doğrultusunda yaymaya çalışmak mümkün hale gelmektedir.

Peki, bilgi yarışması aracılığıyla geçmiş bilgisi nasıl hatırlatılır? Hatırlatılan nasıl aktarılır? Bu bağlamda düşünüldüğünde bilgi yarışmaları, toplumsal belleği inşa ederken uyguladığı çerçeveleme, tekrarlama ve yorumlama gibi çeşitli yöntemlerle hatıraların canlanmasını sağlayacak bir hatırla(t)ma aracı olarak işlev görür. Bilgi yarışmalarında ön plana çıkan ortak temsiller, semboller veya seçilen sözcükler ile konuyu çerçeveleme tasarlanan hatırlama ediminin bellekteki yerini sağlamlaştırma çabasının bir sonucudur. Belli aralıklarla tekrarlama suretiyle belli bir konuya ilişkin bazı görüşler harekete geçirilerek bellekte istenen değişikliğinin yaratılması, aidiyet duygusunu geliştirilmesi mümkün hale gelmekte ve toplumsal belleğin inşasına zemin sağlanmaktadır.

Çevik'in (2016: 122) bilgi yarışmalarında millî kültür çerçevesinde soruların yer aldığı, asıl önemli olanın, sorunun millî kültürle ilgili olması değil; bir bütün olarak türün, millî kültür bünyesinde yoğrulup yoğrulmadığı şeklindeki görüşü toplumsal belleğin inşasına nasıl bir kanıt zemini sunulduğunun anlaşılması için bir giriş olarak kabul edilmelidir. Benzer şekilde, Salbacak (2004) ve Hoerschmann (2006) de bilgi yarışmalarının kültürel bir biçim olarak başka bir deyişle, üretim biçimlerinin kültürel formlarla bağları koparılmadan kavranması gerektiğine, sosyal kimliklerin ve toplumsal belleğin inşası için önemli bir alan olduğuna işaret etmektedir.

Bu bağlamda düşünüldüğünde, mobil cihazlarda bulunan App Store platformundan ücretli veya ücretsiz olarak indirilebilen uygulamalar arasında yer alan 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı uygulama, 15 Temmuz'a dair toplumsal belleğin inşa sürecinde önemli bir yer edinmektedir. Uygulamanın bilgi yarışması olarak tanımlansa da eğlendirme, akademik ya da entelektüel bilgi verme amacının çok ötesinde anlamlar taşıdığını söylemek mümkündür. Başka bir deyişle, uygulamada kullanıcılara sorulan sorular aracılığıyla akademik bilgi yerine, 15 Temmuz'a dair bilinmesi ve hatırlanması gerekenlerin çerçevesi çizilmektedir. Bilgi, bellek ve hatırlama iç içe geçmiş olarak kurulmakta, tekrarlama, hatırla(t)ma ve yorumlama pratikleriyle yarışma uygulamasında yer alan sorular darbe girişiminin hatırlatılabilir bir kurgu işlevi görmesine aracılık etmektedir. Böylece Erdem'in (2018: 76) de belirttiği üzere tekrar, konuya ilişkin belleğin dayanıklılığını ve hatırlama olasılığını arttırmaktadır.

15 Temmuz bilgi yarışmasında yer alan soruların, 15 Temmuz'un belli çerçevelerde sınırlandırılması, korunması ve bu çerçevelerin anlattıkları ve anlamlı diye vurguladıklarının hatırlanmasına aracılık etmesi ile Bilgin'in de (2007) ifade ettiği üzere geçmiş araçsallaştırmakta ve bu doğrultuda topluma belli anılar hatırlatılmaktadır. Nitekim uygulamada yer alan soruların niteliğinde akademik ya da entelektüel bilginin olmadığını, yarışmanın sadece bu vasıta ile 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin tüm

detaylarını hatırlatılabilir kılmak için hazırlanmış sorulardan ibaret olduğunu söylemek mümkündür. Zira herhangi bir eğlence ya da maddi kazanım vaadi olmayan bu yarışmada önemli olan, soruları doğru yanıtlamanın yanı sıra sorulardaki söylemi ve hatırlama figürlerini kullanıcının zihninde inşa etmektir. Altı çizilmesi gereken bir diğer nokta, 15 Temmuz gecesi yaşananların sorularda yeniden kurulduğu ve hatırlama figürleri olarak dolaşıma girmesinin belleğin somut bir içeriğe kavuşmasına olanak sağlamasıdır. Dolayısıyla bilgi yarışması olarak tanımlanan uygulamanın, sunduğu sorular aracılığıyla toplumsal belleğin inşasını sağlama noktasında amaç; bu inşayı öyküleme, belgeleme ve yorumlama pratiğinin bir ürünü olarak sunma noktasında ise bir araç olarak varlık kazandığını söylemek mümkündür. Başka bir deyişle, yarışmacının 15 Temmuz'a dair bilgisi, hatırladıkları, sorularda sunulana geliştireceği tepkilerin yönlendirilmesi öngörülerek bir öyküleme gerçekleştirilmektedir. Neyin hatırlandığı değil, neyin hatırlanması gerektiği bu noktada belirleyicidir.

Appstore'da 3.7 yıldız alan uygulamanın görsel ve işitsel özellikleri arasında Uğur Işılak tarafından seslendirilen "Demokrasi Marşı"nı, tanka dur işareti yapan ve elinde Türk bayrağı taşıyan bir insan figürünü, sorulara eşlik eden müzik kullanımını göstermek mümkündür. Toplam 120 sorunun yer aldığı yarışmada kullanıcı sadece kendisiyle ve zamanla yarışmaktadır. 6 seviyede dört şıklı beşer soru yöneltilmekte ve otuz saniye içinde doğru cevap seçeneğini işaretleyen kullanıcılar diğer soruya geçmeye hak kazanmaktadır. Kullanıcının cevap verdiği şık sarı olarak, eğer cevap doğru ise ani ve hızlı ritimli bir müzik sesi ile cevap verilen şık yeşil olarak yanmaktadır. Ekranın sol üst köşesinde seviyeyi, puanı ve zamanı gösteren bir skor tahtası vardır ve doğru cevap sonucunda elde edilen puan ekranda görülmektedir. Uygulamada farklı seviyelerdeki sorular, her seferinde karışık bir biçimde birbiri ardına sorulmaktadır. Tüm sorular doğru bilindiğinde "Demokrasi Şehitlerimiz" başlığı altında şehitlerin isimleri listelenmektedir. Yarışmanın amacı para kazandırmak değil 15 Temmuz'u farklı tekniklerle hatırlatılabilir kılmak, canlı tutmaya çalışmaktır.

Amaç

15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ardından, toplumsal belleğin kültürel öğeleri ve hatırlamanın somutlandığı kodlar Türkiye'nin farklı illerinde inşa edilen anıtlar, metinler, imgeler, hafıza mekânları aracılığıyla yeniden üretilmiş ve bir hatırla(t)ma figürü olarak dolaşıma girmiştir. Böylece bu figürler, belleğin somut bir içeriğe kavuşmasını ve günlük hayat pratikleri yoluyla sürekli canlı tutulmasını sağlamıştır. Bu odak noktasından hareketle gerçekleştirilen çalışma, geçmişi hatırlamanın bir yolu olarak inşa edilen figürlerden biri olarak bilgi yarışmalarının belleğin inşasıyla nasıl ilişkilendiğinin ve toplumsal bellek kaybolup giderken bizzat varlıklarıyla belleği canlı tutma işlevini yerine getirmeye nasıl bir katkıda bulunabileceğinin 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı mobil uygulamada yer alan sorular üzerinden tespit edilmesi amacını taşımaktadır.

Bu amaç doğrultusunda yanıt aranan araştırma soruları ise aşağıdaki gibidir:

A.S.1. 15 Temmuz Bilgi Yarışması'nda yer alan soruların tematik dağılımı nasıldır?

A.S.2. Sorularda bazı öğelerin önem kazanması veya yitirmesi için ne tür sözcükler veya yapılar kullanılmıştır? Başka bir deyişle, belleğin yeniden inşasında ne tür sözcükler veya yapılar kullanılmaktadır?

A.S.3. Sorularda temalara bağlı olarak hangi söylemler ve hatırlama figürleri ön plana çıkmaktadır? Sorularla ortaya çıkan anlamlar ve söylemler ile 15 Temmuz darbe girişimi arasında kurulan ilişki nedir?

Bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum çalışma deseni kapsamında doküman incelemesi yapılarak 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı mobil uygulamada yer alan sorularda 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine ilişkinin bilginin nasıl ve hangi temalarda tanımlandığı, kullanılan dilin özellikleri incelenmiştir. Son aşama ise temalar değerlendirilerek toplumsal bellek ve ön plana çıkan temalar arasındaki ilişki ile hatırlama figürlerinin bilginin inşasına katkısı sorgulanmıştır.

Yöntem

Söz konusu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden bütüncül tek durum çalışması deseni kapsamında doküman incelemesi yapılarak, iOS işletim sistemlerinde kullanılabilen 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı uygulamada yer alan bilgi soruları tematik analize tabi tutulmuştur. Çalışmada nitel bir araştırma yaklaşımı seçilmesindeki temel amaç, soruları betimlemenin ötesinde soruların içerisinde gizli kalmış anlam ve kavramlara ulaşmak, tanımlanan durumu derinlemesine araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda bilgi yarışması kapsamında yer alan sorulara tematik analiz uygulanmıştır. Yorumlama ve bağlama dayalı betimlemeye odaklanan tematik analiz (Vaismoradi, Turunen ve Bondas, 2013), bir araştırmadaki veri setindeki düşünceleri ve davranışlara dair kalıpları belirleme (Kiger ve Varpio, 2020) ve anlamı dışarı aktarma sürecidir (Merriam, 2013: 168). Bu çalışmada tematik analizin tercih edilme nedeni, anlam düzeylerinin, bir metin olarak okunabilecek sorular üzerinden nasıl ve hangi temalarda kurulduğunu saptamaktır. Tematik analizin sorulardaki içeriğin özünü anlama ve yorumlama noktasında sunduğu olanaklar nedeniyle çalışmanın amacına ulaşmak için uygun bir teknik olduğu düşünülmüştür.

Burada tematik analizin işleyişini daha detaylı göstermek amacıyla araştırma örnekleme olarak 15 Temmuz Bilgi Yarışması adlı uygulama, analiz birimi olarak "sorular" seçilmiş, kategorilerin belirlenmesinde literatüre dayalı olarak hatırlama figürlerinden faydalanılmış ve böylece 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimine ilişkinin bilginin nasıl ve hangi temalarda ve figürlerde tanımlandığı, kullanılan dilin özellikleri incelenmiştir. Uygulamada yer alan 6 seviyedeki 120 sorunun tamamı

araştırılan ana kriterin temsiliyeti göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Örneklem olarak bu uygulamanın seçilmesinin nedeni ise, uygulamada yer alan sorular aracılığıyla kolektif bilince 15 Temmuz 2016 darbe girişimine dair neyin nasıl hatırlanması gerektiğine dair bir algı çerçevesi sunulduğunun; yarışmanın 15 Temmuz'u belli çerçevelere sabitleme ve bu çerçeveler etrafında bellek inşa etme çabasının bir sonucu olduğunun düşünülmesidir.

Tematik analiz, Braun ve Clarke (2006: 87) tarafından önerilen verileri tanıma, ilk kodlarının oluşturulması, potansiyel temaların araştırılması, bulunan temaların gözden geçirilmesi, temaları tanımlama ve isimlendirme ve raporlaştırma olmak üzere 6 aşamalı süreç izlenerek gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, veriye hakim oluncaya kadar sorular tekrarlı olarak okunmuştur. İkinci olarak, sorulardaki önemli ifadeler belirlenmiş, sözcük öbekleri ve ilgili anahtar kavramlar üzerinden ilk kodlar belirlenmiştir. Üçüncü olarak, önem atfedilen ve ortak olan söz öbekleri esas alınarak birbiri ile ilişkili olabileceği düşünülen kodlar üzerinden belirli alt temalar oluşturulmuş ve dördüncü olarak, kod-alt temalar arasındaki uyum ve tutarlılık gözden geçirilmiştir. Beşinci olarak ise 6 ana tema tanımlanmış ve isimlendirilmiştir. Bu noktada, Assman'ın (2015) ve Halbwachs'ın (2017) hatırlama figürleri kavramsallaştırmından faydalanılmış ve toplumsal belleğin inşası sürecinde hatırlama figürlerine ait özellikler dikkate alınarak temalar oluşturulmuştur. Son olarak temalar altında sunulan ilgili sorulardan temsil ediciliği yüksek ve anlaşılır olanlara dair aktarımda bulunulmuştur.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirlik nicel araştırmalardan farklı olarak ele alınmaktadır. Yıldırım ve Şimşek'in (2016: 277) Lincoln ve Guba'dan (1985) aktardığı üzere nitel araştırmanın niteliğini arttırmak için nicel araştırmalarda geleneksel olarak kabul gören ve önemli değer ölçütleri olarak ön plana çıkarılan geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine nitel araştırmanın doğasına uygun alternatif stratejiler söz konusudur. Bunlar "iç geçerlik" yerine "inanırlık", "dış geçerlik" yerine "aktarılabirlik", "iç güvenilirlik" yerine "tutarlık" ve "dış güvenilirlik" yerine "teyit edilebilirlik"tir.

Cresswell ve Miller (2000) nitel araştırmalarda inanırlığı sağlamak için uzun süreli etkileşim, derin odaklı veri toplama, veri kaynaklarını ve toplama yöntemlerini çeşitlendirme, uzman görüşü alma, katılımcı teyidi alma, araştırmacı önyargılarının açıklanması gibi çeşitli stratejilerin olduğunu belirtmekte ve bu stratejilerden en az ikisinin kullanılmasını önermektedir. Çalışmada inanırlığını sağlamak üzere araştırmacı, yarışma soruları üzerinde uzun süre çalışmış ve soruları tekrar tekrar okumuş, elde edilen bulgular ile kavramsal çerçeve arasında karşılaştırmalar yapmıştır. Yapılan bu karşılaştırma aracılığıyla ulaşılan bulguların kavramsal çerçeve ile uyumlu olduğu ve inanırlılığa katkı yaptığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarının aktarılabirliğini arttırmak için çalışmada analiz edilen sorulardan doğrudan alıntılar yapılmış, bulgular ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Örneğin, ortaya konulan temalarda bilgi yarışmasında yer

alan sorulardan örnekler verilmiş ve bunlardan yola çıkarak sonuçlar açıklanmıştır.

Çalışmada tutarlığı sağlamak adına veriler, ayrıntılı olarak rapor edilmiş ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığı ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Araştırma sürecinde her aşamada konu hakkında uzman iki dış araştırmacının görüşüne başvurularak analiz sürecinin kontrolü sağlanmıştır. Araştırmacı ulaştığı sonuçları ham verilerle karşılaştırarak teyit mekanizmasını çalıştırmış, ham verileri, analiz aşamasında yaptığı kodlamaları saklamıştır. Sorular, kodlama işleminin güvenilirliğini sağlamak için aynı araştırmacı tarafından aynı kodlama kurallarına göre iki farklı zamanda kodlanmış ve bu kodlama sonuçları alanında uzman bir öğretim üyesi ile teyit edilmiştir.

Bulgular

Soruların tematik şemasında 15 Temmuz'a ilişkin konuların genel işlevini ya da bu konulara ilişkin olarak ön plana çıkarılmak istenen hatırlama figürlerini ele veren tematik bir şema dikkat çekmektedir. 15 Temmuz'a ilişkin verilen önem bağlamında sorular arasında tekrarlanan ya da vurgulanan sözcüklerin seçimi, bir şeyin öne çıkarılması, olayların siyasal arka planına daha az önem verilmesi, soruların içeriğinde kullanılan sözcüklerin seçimi toplumsal belleğin inşasına ilişkin anlam yapılarının kuruluşuna dair önemli ipuçları vermektedir. Söz konusu soruların tamamı ele alındığında toplumsal belleğin belirli bir bağlamda inşasına ve hatırla(t)ma figürlerine öncelik verildiği, 15 Temmuz'un belirli kişiler, yer, zaman, medya araçları, sözcükler, özne ve nesnelere özelinde canlı tutulmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir.

Kişiler ile Hatırlamak

Sorularda 15 Temmuz darbe girişiminin aktörleri olarak anılan hatırlama figürlerinin olumlu ve olumsuz sıfatlarla kullanımı dikkat çekmektedir. Özellikle kişilerin ön plana çıkarılması, bu kişilerin yaşayıp yaşamadıklarına bakılmaksızın geçmişteki olayın sanki içinde yaşıyormuş gibi algılanmasına yönelik olarak nesillerin belleğine seslenme amacı ile tekrarlanmakta, böylece, 15 Temmuz bireysel ve toplumsal bellekte yeniden canlandırılmaktadır. Bu kişilerden bazıları 15 Temmuz açısından sembol kişiler iken, bazıları darbe girişiminin gidişatında önemli rol oynayan ve toplumun belleğinde olumlu ve olumsuz referanslarla iz bırakmış kişilerdir.

Makro düzeyde kişilere dair "öteki" söylemi ana çatısı altında kurgulanan bir tematik yapının olduğu görülmektedir. Soru havuzunda bulunan sorulardaki kelime seçimleri ve yapı biçimleri kişiler üzerinden "öteki" kalıbını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. "Öteki" söyleminin inşası, bir ötekini, doğal olarak karşıtını da gerektirmektedir. Sorularda "öteki" diliyle inşa edilen söylem, karşıtını 15 Temmuz darbe girişimine karşı duran kişilere yaslanarak üretmekte ve kodlamaktadır. Bu üretim ve kodlama sürecine olumlu ve olumsuz sözcüklerin kullanımı eşlik etmektedir.

Sorularda kişilerin aktarıliş biçimleri, toplumsal açıdan da önemli sonuçları ortaya çıkarabilme potansiyeline sahiptir. Toplumun kimi ne şekilde hatırlayacağını belirlenmesinin yanında hangi kişinin öteki olarak toplumun belleğinde yer edeceği de kullanılan çerçevelerle belirlenmektedir:

15 Temmuz akşamı Boğaziçi Köprüsü'nde halkın üzerine açılan ilk ateşte oğluyla birlikte şehit olan aynı zamanda AKP seçim kampanyalarını yürüten kişi kimdir?

İstanbul Moda'da katıldığı düğünden rehin alınan komutan kimdir?

Konutunun girişinden rehin alınıp Ankara Akıncı 4. Ana Jet Üssünde yürütülen operasyonla kurtarılan Orgeneral kimdir?

Darbe girişimi öncesinde Beştepede'ki Jandarma Genel Komutanlığına çağrılan ve burada cuntacılar tarafından rehin alınan ve koruması şehit edildikten sonra elleri arkadan bağlanarak başına ateş edilen EGM TEM Dairesi Başkanı kimdir?

15 Temmuz darbe girişimi başlaması sonrası ilk resmi açıklamayı kim yaptı?

Genelkurumay Başkanlığında sıra dışı silahlı saldırı seslerini 15 Temmuz akşamı saat 21.00 sularında rutin görevde olan polisin dikkatini çekmesiyle deşifre ederek gecenin ilerleyen saatlerinde şehit edilen kahraman Astsubayımız kimdir?

15 Temmuz darbe girişiminde Gölçük'teki Donanma Komutanlığı'nda cuntacı üç sözde amiralin kumandayı ele almak için öldürdüğü Harp Filosu Komutanı kimdir?

16 Temmuz gecesi bir televizyon kanalına bağlanarak "Hiçbir kuvvet komutanı bu hareketi desteklemiyor" deyince, cuntacıların emriyle denize açılan gemilerin durumu anlamasını sağlayan komutan kimdir?

15 Temmuz gecesi Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı arayarak darbe girişimini ilk haber veren kimdir?

15 Temmuz darbe girişiminde Yavuz Firkateyni'nde hangi Oramiral kamarada rehin alınmıştır?

Sorularda yer verilen Orgeneral Abidin Ünal, Orgeneral Galip Mendi, Turgut Aslan, Başbakan Binali Yıldırım, Ömer Faruk Karataş, Bülent Aydın, Orgeneral Salih Zeki Çolak, Tümamiral İsmail Yıldırım, Oramiral Bülent Bostanoğlu, Eniştesi Ziya İlgen, Oramiral Veysel Kösele, Hasan Doğan gibi pek çok kişi, 15 Temmuz gecesi rehin alınan ve bu girişime direnen isimlere odaklı bir duyarlılığı ifade etmektedir.

Bazı kişilerin 15 Temmuz'un hatırla(t)ma figürleri olarak ön plana çıkarıldığını söylemek mümkündür. Sorularda ön plana çıkarılan kişilerden biri de Barış Dedebağ'dır ve 15 Temmuz söylemine güç katan bir kaynak olarak kullanıldığı görülmektedir:

15 Temmuz darbe girişiminde tutukladığı cuntacılar önünde "Allah'ım Fetullah Gülen cennete girecekse beni cehennemine al" diye haykıran Binbaşı kimdir?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacıları rehin aldıktan sonra Barış Dedebağı yaptığı konuşmada aşağıdakilerden hangisini söylemiştir?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacıları rehin aldıktan sonra Barış Dedebağı'nın konuşmasında söylediği "Şu saatten sonra canını düşünen soysuz köpektir" ne için söylenmemiştir?

15 Temmuz darbe girişiminde tutukladığı cuntacılar önünde "Allah'ım Fetullah Gülen cennete girecekse beni cehennemine al" diye haykıran Binbaşı kimdir?

"Ya devlet başa, ya kuzgun leşe" ve "bu halk eli değil, ayağı öpülesi halktır" ifadelerini kullanıp 200 tankı Ankara sokaklarına çıkmasını engelleyen Binbaşı kimdir?

Ankara'daki Zırhlı Birlik Komutanlığında tankları bozun diyerek yollara çıkmasını engelleyen Binbaşı kimdir?

Şu saatten sonra canını düşünen soysuz köpektir' ifadesini kullanan Binbaşı kimdir?

Binbaşı Barış Dedebağı rehin tuttuğu cuntacı askerlerin tutuklanması devralmaya gelen sözde Tugeneral Metin İyidil için ne demiştir?

Yukarıda yer alan sorular, darbe girişimi gecesi eylemi gerçekleştirenleri ön plana çıkarmakta hem de bir hain-saldıran ilişkisini belirginleştirerek, saldırının kime yöneldiğine odaklanmakta iken; "15 Temmuz darbe girişiminde cuntacıları rehin aldıktan sonra Barış Dedebağı yaptığı konuşmada aşağıdakilerden hangisini söyleMEMiştir?" sorusunun "Millete ihanet eden bu köpekler"; ""Şerefsiz satılmış Fetullah Gülen denen sünnetsiz"; "Ya devlet başa ya kuzgun leşe"; "Yurtta sulh, cihanda sulh" seçenekleri ile "15 Temmuz darbe girişiminde cuntacıları rehin aldıktan sonra Barış Dedebağı'nın konuşmasında söylediği 'Şu saatten sonra canını düşünen soysuz köpektir' ne için söylenmemiştir?" sorusunun ise "Rehin alınanlara gözdağı vermek için"; "Cesaret dersi vermek için"; "Cuntacılar ve cemaatleriyle can pahasına mücadele edilmesi için"; "Kafiye olması için" seçenekleri ile sunulması olayın kim tarafından hangi amaçla ne söylenildiğine odaklanılması gerekliliğini vurgulayacak şekilde pekiştirilmiştir. Böylece, kişilerin ifadelerinde öne çıkan söyleme ilişkin vurgu 15 Temmuz'un her tür kuşkudan arındırılarak inşasına zemin sağlamaktır.

Özel Kuvvetlerde ilk kurşunu sıkarak kritik bir haini öldüren ve sonrasında 30 kurşunla şehit düşen subay kimdir?

Kahraman Ömer Halisdemir'in adı hangi ilimizin üniversitesine verilmiştir?

Kahraman Astsubay Ömer Halisdemir'in şehit edildiği gece cuntacı askerler kaç kişi olarak Özel Kuvvetler Komutanlığına geldi?

Kahraman Astsubay Ömer Halisdemir'in naaşı nereye defnedildi?

Ömer Halisdemir'i aramadan önce cuntacıları engellemek için yine Özel Kuvvetler'den sözde Albay Ümit Bak'ı telefonla arayan fakat Ümit Bak'ın da cuntacı olması nedeniyle sonuç alamayan Tümgeneral kimdir?

Darbe gecesi Astsubay Ömer Halisdemir cuntacı Tuğgeneral kimi vurmuştur?

Darbe gecesi yaralan Kahraman Astsubay Ömer Halisdemir 'e 'etkisiz hale getirin' emrini veren cuntacı asker kimdi?

Yukarıda yer alan sorularda da görüldüğü üzere, Ömer Halis Demir'in toplumsal bellek ilişkileri çerçevesinde, bellekte iz bırakan, 15 Temmuz'u temsil eden, döneminin sembol hatırlama figürü olarak ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Soruların büyük bir çoğunluğunda Ömer Halis Demir, 15 Temmuz'u simgeleyen en önemli figür olarak dikkat çekmekte, 15 Temmuz'un gidişatına müdahale etme noktasında bir kahraman olarak toplumsal belleğe yerleşmektedir. Şüphesiz, bu sonuçta, Ömer Halis Demir'in 30 kurşunla şehit düşmesi etkili olmuştur. Bu etki, 15 Temmuz'a dair toplumsal belleğin inşasının ne yönde kurulduğunu kavramak bakımından da önem taşımaktadır. Nitekim sorularda "ilk kurşunu sıkarak", "kritik haini öldüren", "kahraman" gibi sözcüklerle ön plana çıkarılması bu yorumu desteklemektedir.

15 Temmuz Darbe girişimi sonrası İçişler Bakanı Efkân Ala'nın ilk iş olarak görevden aldığı sözde Tümamiral kimdir?

Genelkurmay Başkanı Hulusi Akar'ın yaveri olup, pişman olarak FETÖ üyesi olduğunu itiraf eden Piyade Yarbay kimdir?

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kaldığı oteli cuntacılar bildiren cuntacı Başyaveri sözde Albay kimdir?

Orgeneral Hulusi Akar'ı ikna etmeye çalışıp "kan dökülmesin bu işin içinde siz de olun" diyen Tümgeneral kimdir?

Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Şaban Dişli'nin cuntacı kardeşi kimdir?

Polatlı'dan Ankara'ya füze rampalarını götürmeye çalışan cuntacı sözde Tuğgeneral kimdir?

Cuntacı Tuğgeneral Murat Aygün'e darbe gecesi öncesi darbe girişiminin başlayacağını söyleyen korgeneral kimdir?

Kara Kuvvetleri Komutanlığı Personel Plan Daire Başkanı cuntacı Tuğgeneral Ahmet Bican Kırker planı kimin koordine ettiğini söylemiştir?

Sözde Tuğgeneral Adem Boduroğlu'na "Yurtta Sulh Konseyi Bildirisi'ni ilgili birliklere yayınla, dağıt" diyen sözde Tuğgeneral kimdir?

Kahraman söyleminin inşası, doğal olarak karşıtı da gerektirmektedir. Örneğin Can Dündar, Hakan Üstem, Levent Türkkân, Ali Yazıcı, Mehmet Dişli, Murat Aygün, Metin Faruk Yaman, Erhan Çağa gibi isimler bu karşıtlıklardan bazılarıdır. Bu isimlerin "cuntacı", "sözde asker" gibi sıfatlarla sorularda yer almasını, toplumsal belleğin karşıt yönde inşasının bir göstergesi olarak okumak mümkündür. Soruların büyük bir çoğunluğunda bu isimlere yer verilmesi ötekinin inşasına yönelik bir duyarlılığı ifade etmektedir. Bu tercihte 15 Temmuz anlatısını büyük ölçüde karşıtlıklarla kurmak, hatırlama edimini bu karşıtlıklardan yararlanarak inşa etmek gibi çeşitli faktörlerin rolü olduğu düşünülmektedir.

Medya Belleği

Medya geçmişten bugüne sunduğu aktarımlarla toplumsal belleği yaratmakta ve geçmişin şimdide hatırlanmasına ya da unutulmasına, toplumsal belleğin güçlenmesine ya da manipüle edilmesine aracılık etmektedir. Medya, darbe girişimi gecesi bir hafıza kurucu olarak işlev

görmüş, o gecenin kurucu unsurlarından biri olması dolayısıyla 15 Temmuz'un gidişatını şekillendirmede belirleyici bir rol üstlenmiştir. Darbe bildirisinin TRT'de okutulması, TRT'nin ve CNN TÜRK'ün basılması, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın CNN Türk ekranından, FaceTime üzerinden yaptığı çağrı, medyayı 15 Temmuz tarihinin merkezine yerleştirmiştir. Çünkü siyasal, kültürel, tarihsel ve bilişsel belleğin en önemli biçimlendiricisi medya, çeşitli amaçlarla kullanımı sonucunda olayın gidişatı ve hatırlanırılığını büyük ölçüde etkilemiştir. Geleneksel ve dijital medya, 15 Temmuz darbe girişiminin hem üretiminde hem de bu girişimin önlenmesinde önemli roller üstlenmiştir.

Bilgi yarışmasında yer alan sorularda medyaya yönelik soruların da yer aldığı ve medyaya yönelik bir bellek inşasının da amaçlandığı görülmektedir. 15 Temmuz darbe girişimini sokağa çıkmadan medya üzerinden takip ederek deneyimleyen bireylerin bellek kaydının medya tarafından aktarılan görüntüler ve anlatımlar üzerinden gerçekleştiği de düşünüldüğünde, medyaya yönelik sorulara ağırlık verilmesi medyanın toplumsal belleğin inşasındaki varlığını ortaya koyması açısından önemlidir. Medya teması, bellekte yer etmesi gereken gazetecilerin kimler olduğuna, haber kanallarının hangileri olduğuna, gazetecilerin ve medya organlarının hatırlanırılıklarına yönelik olarak hazırlanmıştır:

Sözde 'Yurtta Sulh Komitesi' darbe bildirgesi hangi kanalda canlı yayında zorla okutuldu?

Cuntacılar darbe bildirgesini zorla hangi spikere okuttular?

15 Temmuz akşamı darbe girişimine dair ilk yayınlanan haber hangisiydi?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacıların ele geçirdiği televizyon kanalları hangileridir?

Cumhurbaşkanımız Erdoğan hangi haber kanalına bağlanarak halkı sokaklara çağırmıştır?

TRT 1'de askerlerin zoruyla okutulan darbe bildirisi, aynı gece hangi televizyon kanalında tekrar tekrar yayınlandı?

14 Temmuz günü bir televizyon programında canlı yayında 'Bu gelişmeleri dış dünyadan daha fazla belgeleyen, izleyen bir başka da yapı var. Yani onun ne zaman torbadan yüzünü çıkaracağı ve nasıl çıkacağı da belli değil' diyen gazeteci yazar kimdir?

14 Temmuz günü bir televizyon programında canlı yayında '50 tane Akparti'li milletvekili 'biz Meral Akşener'le parti kuruyoruz, ayrılıyorz' dese bütün sistem sarsılıyor' diyen gazeteci yazar kimdir?

14 Temmuz günü bir televizyon programında canlı yayında 'Türkiye'de gerçekleşmiş askeri darbelerin önünü açan gelişmeler her neyse Erdoğan bugün aynı kararları vererek o yolları teker teker açıyor' diyen gazeteci yazar kimdir?

14 Temmuz günü bir televizyon programında canlı yayında Ahmet ve Mehmet Altan'ı moderatör olarak ağırlayan gazeteci yazar kimdir?

Yukarıda yer alan sorularda görüldüğü üzere, bazı sözcükleri öne çıkarma, önemli olarak sunma gibi çeşitli tekniklerle, bahsedilen gazeteciler

ve haber kanalları hakkında ne düşünülmesi ve onların nasıl hatırlanması gerektiğinin de çerçevesi çizilmektedir. Sorularda “cuntacılar”, “zorla”, “ele geçirilme”, “tekrar tekrar” gibi sözcükleri sıklıkla seçme ve farklı sorularda bu sözcükleri vurgulama ile olayın hatırlanış biçimi ve bellekte tutuluş niteliği etkilenmektedir. Sözcükler, amaca dönük etkin kullanımları ile 15 Temmuz’un belirli yönlerine dikkat çekerken aynı zamanda dikkati diğer konulardan uzaklaştırmaktadır. Her bir sözcük seçimi, hatırlamanın da çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçeveleme, soruyu yanıtlayanların ideolojik durumlarına göre daha fazla hatırlama etkisi yaratabileceği gibi daha aksi yönde etkide de bulunabilir. Her iki durumda da konunun hatırlanması, bellekte olumu ya da olumsuz düzeyde yer etmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır.

Mekân ve Bellek

15 Temmuz’un toplumsal bellekte inşası ve buna bağlı üretilen soruların çatı söylemini oluşturan kavramlardan biri de mekândır. Mekânlar, zihindeki belirli algıları harekete geçirmek üzere kendinde anlam ve işlev barındıran bellek yerleri, geçmişte yaşanan olayların somut dışavurumlarıdır. Başka bir deyişle, mekân üzerinden hatırla(t)mak ortak belleğin inşası için yerle bağ kuran, hatırlananları sürdürülebilir kılan, unutulmaları ise tekrardan canlandırma fırsatı sunan bir görev üstlenmektedir.

Sorularda 15 Temmuz’u temsil eden ve onunla özdeş mekânların sorulduğu, askeri üsler, şehirler ve havalimanlarının birer bellek taşıyıcısı olarak ön plana çıktığı görülmektedir:

Cuntacılar darbe girişiminin ilk saatlerinden 16 Temmuz 9:45'e kadar elleri bağlı olarak subay ve astsubayları nerede rehlin aldı?

15 Temmuz darbe girişimi hangi askeri üsden yönetildi?

Cuntacılar Orgeneral Hulusi Akar ve Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Güler Genelkurmay karargâhına inen helikopterle nereye götürüldüler?

16 Temmuz sabahı Adil Öksüz nerede yakalanmıştır?

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 15 Temmuz gecesi İstanbul uçağını taciz eden 2 adet F-16 nereden havalanmıştır?

15 Temmuz akşamı Ankara üzerinde alçak uçuş yapan F-16'lar nereden havalanmıştır?

Akıncı Hava Üssü'deki pist başlarını bombalayan uçaklar nereden kalkmıştır?

Cuntacılar tarafından kullanılan ve TÜRKSAT'ı bombalayan askeri helikopter nerede düşürüldü?

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın oteline saldıran helikopterlerden ikisi nerede bulunmuştur?

Cuntacı pilotların kullandığı F-16'lar hangi iki şehirden havalanmıştır?

Cumhurbaşkanı Erdoğan darbe girişimi gecesi Marmaris'teki otelinden İstanbul'a gitmek için hangi havalimanından kalmıştır?

Darbe girişimiyle ilgili ilk soruşturma hangi şehrimizde başlatılmıştır?

15 Temmuz Darbe girişiminde hangi köprü ya da köprülerin Anadolu'dan Avrupa yönüne geçişi cuntacılar tarafından kapatılmıştır?

Sikorsky tipi askeri helikopterle kaçan cuntacı sekiz sözde asker, hangi ülkeye kaçmışlardır?

15 Temmuz darbe girişiminde başarısız olduğunu anlayınca helikopterle Yunanistan'a kaçan sekiz cuntacı Yunanistan'da hangi hava limanına iniş yapmıştır?

Yukarıda yer alan sorularda ön plana çıkarılan mekânları aynı zamanda birer bellek yeri olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü kamusal alana yapılan müdahaleler sonucunda bireylerin zihinlerinde de önemli bir yer tutan bu mekânlar birer hatırla(t)ma mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır.

15 Temmuz gecesinin en önemli üç hafıza yeri İstanbul, Eskişehir ve Ankara'dır. Ancak İstanbul ve Eskişehir'e karşı, Türkiye'nin başkenti Ankara'nın özellikle devleti temsil eden askeri üslerde yaşanan hareketlilikler nedeniyle ayrıcalıklı bir yeri olduğunu vurgulamak gerekir. Ankara, 15 Temmuz darbe girişiminin hareket noktası, İstanbul ise bu girişime direnişin merkezini temsil etmekte, 15 Temmuz'un kendi otobiyografik belleği içinde önemli yerlere işaret etmektedir.

Sorularda öne çıkarılan mekânlardan bir diğeri Yunanistan ve Dedeoğaç Havalimanı'dır. Temel vurgusu "kaçan", "cuntacı", "sözde askerlere" ev sahipliği yaparken, toplumsal bellekte negatif bir kodlamayla birer bellek yeri oluşturma stratejisini ortaya koymaktadır.

Güvenlik kaygıları ve potansiyel tehditlere karşı korunma ihtiyacı nedeniyle varlıklarını sürdüren askeri üslerin birçok soruda yer almasının nedenini askeri üslerin varlığının o ülkedeki darbe süreçlerinde önemli bir potansiyel barındırması olarak açıklamak mümkündür. Ordu, asker, komutanlıklar, F-16'lar sembolik olarak 15 Temmuz'un güç ile özdeş görüldüğü sembolik alana gönderme yapmaktadır. Sorularda mekâna eşlik eden kelime seçimlerine bakıldığında, "rehin alınan", "yakalanan", "taciz eden", "bombalayan", "saldıran" kelimelerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Anlatının dilsel akışı bu sözcükler üzerinden merkeze mekânı koymaktadır.

Bir Bellek Kodu Olarak Zaman

Hatırlama ve unutma ile yakından ilişkili bir diğer önemli kavram zamandır. Çünkü hem bireysel hem toplumsal hatırlama zaman ile kodlanmaktadır. Zaman, bellek için önce gelen bir zorunluluktur, öyle ki, zamandan yoksun bir bellek kavramı düşünülemez. İşte bu zaman, birbiri ardı sıra gelen, birbirinin yerini alan, birbiri ile yer değiştiren bir belirlenimler dizisi olarak, aynı zamanda toplumsal belleği inşa eden ve onu kuran şeydir.

Bilgi yarışmasında zamanı ön plana çıkan soruları şöyle örneklendirmek mümkündür:

2016'da yaşanan Türkiye tarihinin en kanlı darbe girişimi hangi tarihte gerçekleşmiştir?

240 Şehit (173 sivil, 62 Polis, 5 Asker), 24 ölü cuntacı ile Türkiye tarihinin en kanlı darbe girişimi hangisidir?

Darbe girişiminde İstanbul Boğaziçi Köprüsü'nü kontrol eden askerler ne zaman teslim oldu?

15 Temmuz darbe girişimi ne zaman başladı?

15 Temmuz darbe girişimi tam olarak ne zaman bertaraf edildi?

Başbakan Yıldırım, Ankara semalarında, MİT, Meclis, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık gibi kritik bölgeler üzerinde uçuş yapan her türlü askeri helikopter ve uçağın füzeyle indirileceğini ne zaman açıkladı?

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, darbe girişiminde bulunan terör örgütü FETÖ/ PDY irtibatlı yargı görevlileri ve sözde "Yurtta Sulh Komitesi" mensubu general, amiral, subay, astsubay, er ve erbaşlar hakkında gözaltı kararını ne zaman aldı?

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar ve Genelkurmay 2. Başkanı Orgeneral Yaşar Güler ne zaman kurtarıldılar?

15 Temmuz darbe girişimi sonrası Adli Tatil ne zaman iptal edildi?

OHAL ne zaman başlatıldı?

Yukarıda yer alan sorularda da görüldüğü üzere, hem bireysel hem de toplumsal hatırlamanın önemli boyutunu hatırlanan olayın zamanı oluşturmaktadır. Zira bundan sonrasında toplumsal bellekte inşa edilecek her şey o "tarihin" üzerine inşa edilmiştir. Çünkü belleğin ana bileşenlerinden biri olan hatırlama edimi zamanla gerçekleşmekte ve aynı zamanda zamanın ağırlığı veya hızı altında dönüşüme uğramaktadır.

15-16 Temmuz tarihi, mekân kadar zamanı da ifade eden bir bellek yeri olarak sorularda öne çıkmaktadır. Bu tarihler, yaşanan olayların saati hatta dakikasının sorularda tekrar tekrar sorulması 15 Temmuz'un otobiyografik belleğini oluşturmak açısından önemlidir. Çünkü bu tekrar darbe girişimi gecesinde yaşananların her anını hatırla(t)maya dayalı olarak kurgulanan bir inşa sürecine işaret etmektedir. 15 Temmuz'un başlı başına belli bir tarih, saat hatta dakika özelinde sorulaştırılması ve cevaplaştırılması unutmayı engellemek/anıları korumak, rakamlar aracılığıyla belleği somutlaştırmak ve belleğin belli bir tarih özelinde görünürlüğünü sağlamak amacı taşımaktadır. Darbe girişimini rakamsal ifadelerle şekillendirmek, dönüm noktaları olarak seçilmiş tarih, saat ve hatta dakikalara odaklamak darbe girişiminin zamanda yerini saptamanın ve o gece yaşananları içinde bulunan zamana sabitlemenin bir yöntemi olarak görülmektedir.

Toplumsal bellek inşasında tarihin önemi göz önüne alındığında, 15 Temmuz'un bellekte yer edinmesinin sağlanmasında en çok tekrarlamalardan yararlanılması önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. 15 Temmuz kavramının toplumsal bellekte demirlenme biçimi içinde belki de en önemlisi tekrarlama sıklığıdır. Başka bir deyişle, bu tarihler her görüldüklerinde bellekte bir tekrara sebep olmakta ve bu tekrar alt okumada olayın gününü, olay günü yaşananları, saatine hatta dakikasına

kadar yeniden hatırlatmaktadır. Nitekim her yıl aynı tarihte düzenlenen anma törenleri ve mekânları, yer isimlerinde ve inşa edilen anıtlarda ön plana çıkarılan 15 Temmuz vurgusunun tekraren inşa edilmesini ortak bellek oluşturma, şimdiki zamanın koşullarında o tarihi yok olmaktan kurtarma çabasının bir parçası olarak okumak mümkündür. Sorular aracılığıyla 15 Temmuz tarihini bir başlangıç, 16 Temmuz tarihini ise bir kopuş olarak sunma söylemin sıklığını ve niteliğini ortaya koyması açısından önemlidir.

Özne ve Nesnelere İnşa Olan Toplumsal Bellek

Ortak yaşanmış geçmişler, birlikte yaşayanların belleklerinde benzer izler bırakır. Bu izler zihinsel olabileceği gibi, bir özne ya da nesne gibi somut da olabilir. Özneler ve nesnelere, anımsanacaklara yönelik olarak diğer hatırlama figürlerine oranla belleği daha fazla tetikleme potansiyeline sahiptir. Ortak geçmişin güncel politik ihtiyaçlar için inşa edilmesi tam da bu potansiyelden kaynaklanmaktadır. Bomba, askeri uçak ve helikopter, 15 Temmuz'un inşasında öne çıkarılan nesnelere içermektedir:

15 Temmuz darbe girişiminde Ankara Emniyet Müdürlüğüne hangi askeri araç ya da araçlarla saldırılmıştır?

15 Temmuz darbe girişiminde başarısız olduğunu anlayınca helikopterle Yunanistan'a kaçan sekiz cuntacı hangi tip helikopterle kaçırmıştır?

Cumhurbaşkanı Erdoğan Atatürk Havalimanı'na hangi tür uçakla gitmiştir?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacılar TÜRKSAT'a kaç bomba attı?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacılar Cumhurbaşkanlığı Sarayı ve Cumhurbaşkanlığı Köprülü Kavşağı'na kaç bomba attı?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacılar Gölbaşı Havaçılık Dairesi'ne kaç bomba attı?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacılar TBMM'ye kaç bomba attı?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacılar Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığı'na kaç bomba attı?

15 Temmuz darbe girişiminde cuntacılar Ankara Emniyet Müdürlüğü'ne kaç bomba attı?

15 Temmuz darbe girişimi gecesi F-16 savaş uçakları ve askeri helikopterler ile TÜRKSAT, Cumhurbaşkanlığı Sarayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Gölbaşı Havaçılık Dairesi, Özel Hareket Daire Başkanlığı, Ankara Emniyet Müdürlüğü binalarına bombalı saldırılar yapılmıştır. Yukarıdaki yer alan sorularda da kaç bomba atıldığı ve nereye atıldığına yönelik bir çerçevelenmenin ön planda yer aldığı görülmektedir.

Toplumsal belleğin inşasında darbecilerin girdiği binalar, bombaladığı yerler, attıkları bomba sayısının en sık tekrar edilen bir nesne olarak ön plana çıkarılması, olayı belleğe kaydetme ve hatırlama bağlamında 15 Temmuz ile örtüşen, onu çağrıştıran bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, bir nesne olarak bombanın sıklıkla yinelenerek sorulması geçmiş bilgisinin ortaklaştırılmasına hizmet etmektedir. Bomba kavramının sorularda tekrarının iki yönden önemi olduğu düşünülmektedir. Birincisi,

TÜRSAT'IN bombalanması ile yayınların kesilmesinin ardından aktif olarak kullanılan mobil araçların haberleşme anlamında siyasetçilere büyük kolaylık sağlaması ve tüm bunların ardından Cumhurbaşkanı'nın çağrısına uyarak sokağa çıkan vatandaşların saldırılara maruz kalsalar da görsel paylaşımlarla birbirlerini cesaretlendirmeyi sürdürmesi, birlik ve beraberlik hissinin inşasının temel dayanaklarından birini oluşturmasıdır. Bomba kavramının, sorularda odağa alınan konu açısından ikinci önemli yönü ise çarpıtılmaya elverişli olmamasıdır. Toplumsal belleğin Schudson'un da ifade ettiği üzere çarpıtılabiliyor oluşu, tüm ayrıntılarıyla sunulan ve toplumsal bellekte berrak bir şekilde duran hatıraların doğası ile uyum sağlamayacaktır. Sonuçta o gece atılan bombalar hakkında bunun yapılabilmesi imkânsızdır.

15 Temmuz darbe girişiminde Gölbaşı'ndaki Özel Harekât Merkezi'nde kaç kişi hayatını kaybetti?

15 Temmuz darbe girişiminde kaç şehit verildi?

15 Temmuz darbe girişiminde kaç cuntacı sözde asker hayatını kaybetti?

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın otele saldırıya gelen cuntacı askerler kaç polisimizi şehit etmişlerdir?

16 Temmuz sabahı helikopterle Yunanistan'a kaçan cuntacı askerler kaç kişiydi?

16 Temmuz sabahı Özel Kuvvetler Komutanlığı'nda ikisi ölü olmak üzere kaç cuntacı asker etkisiz hale getirilmiştir?

16 Temmuz Cumartesi günü kaç hakim açığa alındı?

Darbe girişimi sabahı sonrası Akın Öztürk'ün de aralarında bulunduğu kaç general tutuklanmıştır?

16 Temmuz Cumartesi günü kaç HSYK üyesinin üyeliğinin düşürülmesine karar verilmiştir?

Yukarıda aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere, 15 Temmuz'da yaşanan tehlikelere vurgu yapan, bu tehlikelerin boyutunu öne çıkaran, hayatını kaybeden kişileri ve sayısını ön plana çıkaran sorular ile 15 Temmuz'un panoramasını yansıtan sorulara ağırlık verildiği görülmektedir. Olumlu ve olumsuz referanslarla kişi sayısına vurgu biyolojik bir gerçeklik olan ölümün toplumsal bir olay haline gelişine işaret etmektedir.

Dün ile bugün arasındaki kopuşun en eski biçimini ölüm olarak gören Assmann (2015: 41-42), yok olma ile koruma arasındaki hatırlama kültürünün "ilk sahnesi" olarak ölümü görür. Ölüm geride kalanların hatırlamasına yardımcı olan ve kalanların anısında devam etmesine olanak sağlayan hatırla(t)manın koruyucusu durumundadır. Böylece ölen kişi sayısı ve onların ölümüne dair izler belirli bir süreç içinde toplumsal belleğin devamlılığını sağlayan, bir dayanışma ağının oluşumuna zemin sunan, o gece yakınına kaybetmiş ya da kaybetmesin artık herkesin diğer insanlarla ortaklaşabileceği bir belleği meydana getirmektedir.

Kelime seçimlerine ve dilin yapısına bakıldığında, düşmanlara karşı koyan, onlara karşı cesur bir direniş içindeyken ölen, karşılık beklemeksizin

hareket eden şehitler ve şehit sayısı vurgusu ile kaçan, saldırıya gelen, sözde, etkisiz hale getirilen asker sayısı vurgusu aracılığıyla 15 Temmuz anlatısı güçlendirilmekte, ifade biçimleri ile 15 Temmuz'un sosyo-politik değerlerine de vurgu yapılmaktadır. 15 Temmuz'dan söz ederken, kahraman ya da hain sıfatlarını içerecek türde tanımlamalar anlamlandırma boyutlarına ilişkin pekiştireçler olarak Assmann'ın özel taşıyıcılara gereksinim duyulmaksızın kendiliğinden yayılabilen iletişimsel belleği oluşturmak ve 15 Temmuz anlatısının bağlamını güçlendirmek için kullanılmıştır.

Sözcüklerle Belleği Şekillendirmek

Soruların genelinde sözcük seçimleri, dilin kullanımı ve yapı biçimleri “öteki” kurgusunu güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. 15 Temmuz darbe girişimine dair toplumsal belleğin inşasının itici gücü “biz” ve “öteki” ilişkisidir. Bu bağlamda, yarışma sorularında 15 Temmuz darbe girişiminin idealize ettiği yapının sınırları çizilerek, sözcük seçimleri ile son derece negatif bir anlam yüklenen kodlar üzerinden sorulardaki anlam inşası gerçekleştirilmektedir. Benzer sözcükler ve semantik yapılar kullanılarak benzer şeyleri söyleme yollarının denendiği görülmektedir.

Sorularda sıklıkla “cuntacılar” kelimesi kullanılmakta ve tekrarlanmaktadır. Bu tür seçimler, açıkça politik ve iradi tutum farkını ispatlama yolunda imalar taşımaktadır. Çünkü bu seçimler, genellikle toplumsal belleğin belirli bir politik tavrın tezahürü yönünde inşasının işaretidir. Sorularda “öteki” diliyle inşa edilen söylem, 15 Temmuz darbe girişiminin kahramanlarını karşıtı hainlere yaslanarak üretmekte ve kodlamaktadır. Sözcük seçimlerinin karşıtlık oluşturması, öteki söylemini desteklemekte, ayrıştırıcı bir dil kullanımını ön plana çıkarmaktadır. “Hainler”, “cuntacılar” gibi sözcüklerin farklı önem dereceleri atfedilerek sorularda tekrar edilmesi toplumsal belleğin inşasında “öteki” ile aradaki yarığı derinleştirmekte, böylece ötekinin kim olduğu doğru cevap seçeneklerinde belirlenmiş olmaktadır.

Sorularda darbe girişimine kalkışanların, “hain”, “rehin alan”, “sözde asker”, “saldırı”, “saldıran”, “pişman olan”, “ele geçiren”, “taciz eden”, “kaçan”, “zorla”, “ihamet” gibi sıfatlarla ya da yapılarla tanımlanması toplumsal bellekte inşa edilmeye çalışılan çerçeve açısından çok şey anlatmaktadır. Bu ifadelerle, darbe girişimi sonrası Türkiye'sinin toplumsal ve kültürel koşullarının nasıl çerçeveslendiğine gönderme yapılırken, “ihamet” ifadesi, bir terör örgütü karşısında siyasal iktidarın mağduriyetine gönderme yapmaktadır. Bu göndermelerin iması ve önermesi, olayın gerçekleştirilmesine esas olan tüm vurucu ayrıntıların önemsendiğini ortaya koymaktadır.

“Kelime anlamı ‘örten’, ‘koruyan’ olan, Müslümanın zorlayıcı nedenlerle inancını yalanla inkâr edebilmesi veya gizleyebilmesi anlamına gelen kelime hangisidir?” sorusunun kafir, münafık takva ve takiye seçenekleri sunulması toplumsal belleğin söylem aracılığıyla inşasını

okumaya giden bu yolda, aktarılan bu sözcük seçimleri ve söylem, dilsel/söylemsel bir stratejinin toplumsal belleğin inşasındaki yerini gösterir niteliktedir ve soru cümlelerinde ve yanıtlarda kullanılan ifadeler, bu inşayı belgelemektedir.

Sonuç olarak söylemin, sözcüklerin ötesinde toplumsal olanı anlama, yanlış ve doğruyu ayırt etme, iki karşıtlıklar üzerinden anlam üretimi, söylemin ürettiği bilginin bağlı olduğu güç kaynağının farkına varma noktasında toplumu yönlendirmede etkin biçimde kullanıldığını, toplumsal bellek tarafından yaşatılan biz ve ötekiler arasındaki farka dikkat çektiğini söylemek mümkündür. Sözcük seçimlerindeki tekrarlar ile uyarılan bellek, 15 Temmuz'a dair derin anlamlar oluşturarak darbe girişimini şimdide yeniden kurmakta ve 15 Temmuz'un çizilen sınırlar doğrultusunda amaçlanan etkisinin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bir olay, toplumsal bellekte ne kadar fazla yer kaplıyorsa, uzun vadede, bellekte o ölçüde bir iz bırakacaktır. Görülen o dur ki 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin toplumsal bellekte iz bırakması için çeşitli hatırla(t)ma figürleri aracılığıyla inşası söz konusudur. Toplumların bazı yaşanmışlıkları hatırlaması başka bir deyişle unutmaması sürekli inşa, aktarılabilirlik ve tekrar gösterim ile olasıdır. İletişimsel ve kültürel bellek aracılığıyla gerçekleştirilen sürekli yineleme, belleği canlı tutarak 15 Temmuz darbe girişiminin seçici inşasına katkıda bulunmaktadır.

Geçmiş hatırlamanın bir yolu olarak inşa edilen figürlerden biri olarak bilgi yarışmalarının belleğin inşasıyla nasıl ilişkilendiğinin ve toplumsal bellek kaybolup giderken bizzat varlıklarıyla belleği canlı tutma işlevini yerine getirmeye nasıl bir katkıda bulunabileceğinin "15 Temmuz Bilgi Yarışması" adlı mobil uygulamada yer alan sorular üzerinden tespit edilmesini amacını taşıyan çalışma kapsamında, tek ögeli bir örnek olay incelemesi gerçekleştirilerek; uygulamada yer alan tüm sorular analiz edilmiştir. Çalışma bulgularının gösterdiği üzere, soruların inşasında kullanılan temaların, sözcükler, özneler, nesnelere gibi hatırlama figürlerinin 15 Temmuz'un dahil edildiği çerçeveleri anlamak açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir.

İlk olarak bilgi yarışmasında yer alan sorularda 15 Temmuz'un kavramsallaştırılması ve belleğe demirlenmesi için bazı temaların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Sorularda en çok işleyen temalar, 15 Temmuz'u zaman, yer, kişiler, nesnelere, sözcükler ve medya aracılığıyla sunma temalarıdır. Sorularda öne çıkarılan kişiler, seçilen sözcükler, medyaya yapılan vurgu, 15 Temmuz'un kendi belleğini oluşturmaya başladığını gösterir niteliktedir. Bu bulgu, Halbwachs'ın (2017: 31) bir gerçeğin bir topluluk belleğinde kök salması için bu gerçeğin belirli bir kişi, yer veya olay biçiminde tecrübe edilmesi gerektiği görüşünü destekler niteliktedir. 15 Temmuz'u tarihi anlarla eklemlendirme, doğrudan ya da dolaylı olarak 15 Temmuz'u çağrıştıran unsurlarla kişileri ve nesnelere ön plana çıkarma,

zaman ve mekân ile ilişkilendirme sürecinde yarışmada yer alan sorular 15 Temmuz'a verilen önemi ortaya koyma ve hatırla(t)ma edimine ilişkin oluşturulan çerçeveyi anlamak bakımından işlevseldir.

Soruların dağılımına bakıldığında en çok olumlu ve olumsuz referanslarla dile getirilen kişiler üzerinde duran sorulara ağırlık verildiği görülmektedir. Bu kişilerden bazıları 15 Temmuz açısından toplumsal belleğinde iz bırakmış sembol kişiler iken, bazıları da darbe girişiminde önemli rol oynayan "ötekiler"dir. Sorularda "öteki" diliyle inşa edilen söylem, 15 Temmuz darbe girişiminin kahramanlarını karşıtı hainlere yaslanarak üretmekte ve kodlamaktadır. Bu bulgu, Susam'ın (2015) siyasal iktidarın "şanlı" tarihlerinin ve kahramanlıklarının arkasında ebedi bir düşman algısının içinden kurguladıkları düşmanla, yabancıyla, ötekiyle kendi varoluşlarını onayladıkları görüşünü desteklemektedir. Diğer yandan büyük şehirlerin meydanlarına, caddelerine, sokaklarına ya da üniversitelerine ismi verilen ya da var olan isimlerin yenileri ile değiştirilmesi ardında bir otorite ve iktidar ilişkisi barındırmaktadır. "Kahraman" ve "öteki" kişi isimleri toplumsal belleğin en somut taşıyıcılarından birisidir. Sorularda yer alan kişiler, sembolik bir mesaj taşıyan otorite göstergesi (Azaryahu, 1992: 361) olarak hem bellek inşasının hem de hatırlamanın kodlarını barındırmaktadır. Kişiler, başta Ömer Halis Demir olmak üzere, 15 Temmuz politikasına karşı hatırlatılması gerekenlere yön vermekte ve belleğin geri getirilmesini simgelemektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde Bilgin'in (2013: 45) "bellek kişisi" ya da "hafıza şahsiyeti" kavramsallaştırımı göz önünde bulundurulduğunda, Ömer Halis Demir'in 15 Temmuz'u temsil eden, döneminin "sembol" kişisi olarak sorulardaki mevcudiyet nedeni anlamlı hale gelmektedir. Diğer yandan, darbe girişimine katılanlar arasında yer alan askerlerin, cuntacı ve sözde asker referansları ile direnenlerin karşıtı hainler olarak sunulması toplumsal yapıda karşılığı olması beklenen bir kişileştirme ve ötekileştirme sürecini anlatmaktadır. 15 Temmuz'un kişilerle özdeşleştirilmesi geçmiş imgesi yaratma, o anın kahramanlarını öne çıkarma ve onların yiğitliklerini anmak ve anlatma eğiliminin bir sonucudur. Bu sonuç Bilgin'in (2013: 66) ifade ettiği ulusal tarihin, nihai amaçlarıyla ilgili en hassas kaynağını, kahramanlarında bulunduğu görüşü ile örtüşmektedir. Bu bulgu ışığında geçmişin kritik olaylarını onlar sayesinde taçlandırmasına paralel olarak, sorularda "rehin alınan", "şehit edilen" gibi sıfatlarla yüceltilen nitelikleri seçici hatırla(t)ma olgusuyla ilişkilendirmek mümkündür.

Şehitlere yapılan vurgu 15 Temmuz'a dair toplumsal belleğin inşa sürecinin en görünür halidir. Şehitlik her zaman bir hatırlama konusudur ve sembolik olarak 15 Temmuz'un vatana sahip çıkmanın ve vatan sevgisinin vatan uğrunda mücadele ile özdeş görüldüğü sembolik alana gönderme yapmaktadır. Assmann (2015: 69-71) ölümlerin anılmasını belleğin "ortaklık yaratmasına" karakteristik bir örneği ve kültürel hatırlamanın ilk biçimi olarak betimlerken, hatırlamanın geçmişle kurulan bilinçli bir ilişki olduğuna ve anmanın geriye ve ileri dönük boyutlarının olduğuna işaret

etmektedir. Geriye dönük boyutta önemli olan ölüye sadakat yönü, ötekinin unutulmamasına katkıda bulunma yolu ve biçimiyken; ileriye dönük boyutta kendini unutulmaz kılma, eser bırakmak ve isim yapmak önemlidir. Bu görüş, sorularda da ön plana çıkarılan şehitlere bağlılığın toplumsal belleğin inşasında önemli olduğunu doğrular niteliktedir.

“Kollektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri” makalesinde Schudson (2007: 179-182), toplumsal belleğe dair çarpıtma durumlarının araçsallaştırma, öyküleme, uzaklaştırma ve bilişselleştirme gibi belli biçimlerde bireylerin belleklerini belirlediğinden bahsetmektedir. Öyküleme anlatı teknikleriyle tarihsel bir olayın seçilen bir başlangıç noktasından aktarılmasıyken, araçsallaştırma geçmişin bugünün çıkarlarına hizmet etmesi bağlamında bellektekilerin çağırılması, kamuoyunu biçimlendirme maksatlı kullanımlardır. Bu anlamda, sorularda bu yöntemlerin kullanımı dikkat çekidir. 15 Temmuz sonrasının inşa süreçlerinin dinamikleri düşünüldüğünde, bilgi yarışmasının araçsallaştırma yöntemine dair sorumluluğu birlik beraberlik adına araçsallaştırmalarla belli bir yorumu ve söylemleri pekiştirmek ve deşifre etmektedir. Öyküleme bağlamında düşünüldüğünde ise, örneğin 15 Temmuz ile ilgili belleklerde kalan, bu sürece nasıl gelindiğinden çok asker ve sivil vatandaşların kahramanlıklarıdır. Bilgi yarışması kültür taşıyıcısı olarak 15 Temmuz’a yönelik anlatıların toplumsal belleğe yerleşmesini sağlamakta ve zamanla sorularda yer alan bu kahramanlar, iyi ve kötü insanlar, mücadeleler, semboller, bu öyküleştirmenin unsurları olarak gerçeğin yerini almaktadır. Burada geçmişin çarpıtılmasından çok günün ihtiyaçları ve çağın ruhuna göre bir 15 Temmuz okuması söz konusudur.

Akçam (2003: 53), geçmişe yönelik hatırlamaların, yaratılan semboller ve onlara yüklenen anlamlar ile kurulduğunu ve bu anlam ve sembollerin toplumda ortak bir iletişim ağı yarattığına dikkat çekmektedir. Bu iletişim ağı ise daha çok anının bağlandığı sembolik özne ve nesnelere yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın bulgularını Akçam’ın (2023) görüşleri çerçevesinde okumak mümkündür. Bu bağlamda, 15 Temmuz’un özne ve nesnelere oluşan hatırlama figürleri aracılığıyla bir gurur objesi olarak sunulurken aynı zamanda hain bir girişim olarak da toplumsal belleğe işlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Cuntacılar ve sözde askerlere yapılan atıflar, şehitlerin yüceltilmesini esas alan sorular yakın geçmişin toplumsal belleğinin sürekliliğini sağlamak için kullanılmıştır.

Mekânsal boyutta, 15 Temmuz için en fazla anlam taşıdığı düşünülen ortak bellek mekânlarının olayların cerayan ettiği İstanbul ve Ankara şehirlerinin olduğu, bunların arkasından da Eskişehir ve Diyarbakır’ın geldiği görülmektedir. Braudel (2008: 120), şehrin, ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok daha başka bir şey olduğuna, sadece bir ekonomi, ticaret, endüstrisi merkezi değil, toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak dünyevi olanı kutsal olandan, kamuya ait olanı özel olandan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde keşiştiği, aynı zamanda da onun

yapısını oluşturduğu bir mekân olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda ele alındığında sorularda şehirler, olayların üzerinden geçtiği alelade bir yer olmaktan çıkarak, diğerlerinden ayırt edilebilir bir bellek yerine dönüşmüştür.

Zamansal boyutta en fazla dile getirilen tarih, girişimin hem başladığı hem de sonlandırıldığı 15 ve 16 Temmuz tarihleridir. Hatıranın çerçevesi olarak zaman, meydana gelmiş olayı hatırlamada yardımcı bir faktör olarak sunulmakta, zamansal çerçevenin tekrar tekrar kurulması o olaya ilişkin izleri muhafaza ettiğinden belirli bir kolektif anlam taşımaktadır. Halbwachs'ın (2017) da belirttiği gibi toplumsal bellek zamanla sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamanın 15 Temmuz özelinde inşa edilmeye çalışılan ortak tutum ve davranışların sürekliliğini sağlamanın, bu tarihte tekrarlanan anma törenleri, ritüeller, seromoniler aracılığıyla 15 Temmuz'u yeni kuşaklara aktarımın gerekliliği olduğu düşünülmektedir. Draaisma'nın da (2015: 10) belirttiği gibi zamanı ile aktarılamayan şeyler yok olmaktadır. Yani, zamanın anılar üzerinde koruyucu bir etkisi vardır (182-183). Halbwachs (2017: 104) günlerin, saatlerin, dakikaların, saniyelerin gerçekte belirli bir kolektif anlamları olduğunu, toplumsal zamanın, kendisinde gerçekleştirilen bölünmelere kayıtsız kalamadığını dile getirmektedir. Bunu kanıtlayan ise, Temmuz ayının 15'inin bir sonraki ayın 15'inden ayrı olduğudur. Bu bağlamda düşünüldüğünde, 15 Temmuz'un başlı başına belli bir tarih, saat hatta dakika özelinde sorulaştırılması ve cevaplaştırılmasında dikkat sadece sayılara odaklansa da, bunların keyfi bölünmeler olmadığını, yerel olarak tanımlanmış her grubun kendi belleği ve zamana dair yalnızca kendisine ait olan bir temsiline olduğunu söylemek mümkündür.

Soru seçimlerinde kullanılan sözcükler, 15 Temmuz'a dair toplumsal belleğin inşa sürecinin omurgasını oluşturmaktadır. Darbe girişimine kalkışan askerler sözde, cuntacı olarak ötelenmekte ve kötü gösterilmekte; buna karşılık bu girişime direnen vatandaş ve askerler iyinin sembolü olarak sunulmaktadır. Bunu da seçici hatırlama olgusuyla (Coman ve Hirst, 2015; Halbwachs, 2017; Auge, 2019) ilişkilendirmek mümkündür. Sorulan sorularda sıfat ve fiil kullanımlarının geçmişin olumsuzluklarını hatırla(t)ma yoluyla toplumsal bellek oluşumuna hizmet ettiği söylenebilir. Örneğin; "kanlı", "hain", "zorla", "rehin alma", "bomba", "ele geçirme" gibi "negatif" fiil ve sıfat kullanımlarının Bilgin'in (2013: 43) ifade ettiği geçmişteki hata, suç ya da kusurlara kıyasla şehit ve kahramanların daha çok hatırlanmasıyla da bağlantılı olarak "pozitif yanlılığı" pekiştirdiği söylenebilir.

Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından 15 Temmuz gecesi kullanılan eylem türlerinden biri de sivilleri de hedef alan yerlere bırakılan bombalarla yapılan saldırılardır. Bu türden saldırılar Weinberg ve diğerlerinin (2012) ifade ettiği üzere toplumda geniş kitleler içerisinde korku ve kaos yaratarak kitlelerin duygu ve davranışlarını dönüştürmeyi amaçlamakta; olayı doğrudan ya da dolaylı olarak deneyimleyen kitleleri etkilemektedir. Araştırma bulguları açısından önemli bir diğer sonuç, F-16'ların havalanması, atılan bombalar ve üslere yapılan saldırıların en çok

atıfta bulunulan olaylar olarak sorularda yer almasıdır. Nitekim 15 Temmuz'u 16 Temmuz'a bağlayan gece X'da (Twitter) en çok tweet alan konu ve etiketlerden birinin TBMM'nin bombalanması olduğu verisi bu düşünceyi desteklemektedir (Aljazeera, 2016). Zira tarihinde ilk defa 3 defa bombalanan ve buna rağmen birlik ve beraberlik mesajı vererek faaliyetlerini sürdüren Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne kaç bomba atıldığı toplumsal belleğe bırakılmak istenen kolektif bir izdir.

Diğer yandan, 15 Temmuz sonrasında Türkiye'nin farklı şehirlerinde inşa edilen anıtlar, müzeler, yer isimleri gibi bellek taşıyıcılarına sorularda hiç değinilmemiş olması Winter (2015: 324) ifade ettiği "ikincil bellek" veya "bellek sonrası" mekanlarına, yani insanların, başkalarının (burada altı çizilen olayı bizzat yaşayanların) anılarını yad etikleri mekanların göz ardı edildiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak 15 Temmuz Bilgi Yarışması'nın, 15 Temmuz darbe girişimini tanımlanmasına, 15 Temmuz'a dair belleğin inşa edilmesine, hatırla(t)ma figürlerinin konumlandırılması ile biz ve ötekinin kurgulanmasına ve bugünün meşrulaştırılarak devamlılığın sağlanmasına vurgu yaptığı söylenebilir.

Gelecekteki çalışmalarda, soruların toplumsal belleğin inşasında etkilerinin incelenmesi amacıyla odak grup çalışmaları yapılarak, grup üyelerinin 15 Temmuz'u sorularda yer alan içeriklerle hatırlayıp hatırlamadıkları, ortak anılara ve sembollere ve kişilere dayanan bir toplumsal belleğin bulunup bulunmadığı, kapsamında nelerin bulunduğu ve aktarıldığı, hatırlanan kişiler, mekanlar, zaman, medya ve benzeri başlıklarda bir konsensüs oluşup oluşmadığı üzerinde durulabilir. Böylece bu çalışmada ortaya konulan hatırlama örüntülerinin bir başka araştırmada ortaya konan hatırlama örüntüleriyle karşılaştırılması, bulguların birbiriyle örtüşüp örtüşmediğini sergilemek bakımından önemlidir. Sorularda ön plana çıkan temaların toplumsal bellekteki yeri, bir kuşak sonra daha da netleşecektir. Zira 15 Temmuz'un ele alınış biçimleri farklı dönemlerin algı ve yönelimlerine göre değişiklik gösterecektir.

KAYNAKÇA

- Akçam, T. (2003). Türk ulusal kimliği üzerine bazı tezler. (ed.: T. Bora - M. Gülktekingil), *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 / Milliyetçilik*, 53-62, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alkan, H. (2016). 15 Temmuz'u anlamak: Parametreler ve sonuçlar. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 79, 253-272.
- Alturk, H. (2020). Arap dünyasının gözünden 15 Temmuz darbe girişimi. *İçtimaiyat*, 4 (15 Temmuz Özel Sayısı), 44-63.
- Arslan, S. - Uludağ, Z. (2020). Dilde mekânı (yeniden) kurgulamak: Yer isimleri, kolektif bellek ve ideoloji. *İdealkent*, 11(31), 1422-1455.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (çev.: A. Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Atasaral, G. D. (2019). *Televizyon ekranlarından mobil uygulamalara yarışma programları: "Hadi" bilgi yarışması üzerine bir inceleme*. İstanbul: Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Auge, M. (2019). *Unutma biçimleri*. (çev.: M. Sert), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Azaryahu, M. (1992). The purge of bismarck and salad: The renaming of streets in East Berlin and Haifa, a comparative study in culture-planning, *Poetics Today*, 13:2, 351-367.
- Başaran İnce, GÖ. (2010). *Toplumsal hatırlama/unutma sürecinde basın: Kolektif siyasi belleğimizdeki cumhuriyet tasavvuru*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Berger, J. (2018). *Görme biçimleri*. (Çev. Y. Salman), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. Ankara: Aşina Kitaplar.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve kolektif bellek*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bölükbaşı, Y. Z. (2019). 15 Temmuz darbe girişiminin milliyetçi söyleme etkisi: Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Yenikapı mitinginde yaptığı konuşmanın analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(Özel Sayı), 125-146.
- Braudel, F. (2008). *Akdeniz: Tarih, mekân, insanlar ve miras*. (çev.: N. Erkurt - A. Derman), İstanbul: Metis Yayınları.
- Braun, V. - Clarke, V. (2006). Using thematic analysis İn psychology. *Qualitative Research In Psychology*, 3(2), 77-101.
- Buyurgan, S. - Karaaziz Şener, D. (2023). Contemporary exhibition methods İn museums: The case of the Turkish İsbank museum of economic independence. *Journal of International Museum Education*, 5(1), 31-53.
- Coman, A. -Hirst, W. (2015). Social identity and socially shared retrieval-induced forgetting: The effects of group membership. *Journal of Experimental Psychology: General*, 144(4), 717-722.
- Connerton, P. (2019). *Toplumlar nasıl anımsar?* (çev.: A. Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. - Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.
- Çalgüner Kılınç, E. (2023). Bir medya gösterisi olarak bilgi yarışmaları: "Kim Milyoner Olmak İster" programı örneği. *İNİFE- Dergi*, 8(2), 10-31.
- Çetin, İ. (2018). Bir kültürel bellek mekânı olarak ninnilerde militarist kültürün aktarımı. (derl.: N. Gürkan Pazarıcı), *Kültürel Belleğe Yolculuk*, 120-141, Ankara: Epos Yayınları.
- Çevik, M. (2016). Sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarında bilmeden bulmaca ve bilgi yarışmasına dönüşüm. *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor Edebiyat*, 22(86), 109-126.
- Danışan Artan, E. (2022). Unutma, anımsama, yok sayma ve pazarlık üzerine: Anıtsal bir heykel olarak Barış Kızı heykeli. *Kadın/Woman 2000*, 23(2), 33-48.
- Demir, S. T. - Çağlar, İ. (2017). *FETÖ'nün ve 15 Temmuz darbe girişiminin iletişim stratejisi*. Ankara: SETA Yayınları.
- Doyuran, L. (2018). *Tarih içerikli televizyon dizileri ve belgeselleri üzerinden kolektif belleğin inşası*. İstanbul: Cinius Yayınları.

- Draaisma, D. (2015). *Unutmanın kitabı rüyalarımızı neden hemen unutturuz, anılarımız neden sürekli değişir?* (çev.: D. Muradoğlu), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Duman, M. Z. (2016). 15 Temmuz askeri darbe girişiminin sosyolojik okuması. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 13(49), 103-118.
- Dursun, O. - Evirgen, D. (2014). Bilginin popüler kültür-popüler kültürün bilgi aracı olarak kullanıldığı bir alan: Yarışma programları. *Global Media Journal*, 4(8), 125-153.
- Erdem, P. (2018). *Yeni medya ve bellek: Kent gençliği üzerine bir alan araştırması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ertem, A. V. (2022). Fetullah Gülen'in söylemlerinde 15 Temmuz darbe girişiminin izleri. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 8(17), 190-207.
- Ferron, M. - Massa, P. (2014). Beyond the encyclopedia: Collective memories in Wikipedia. *Memory Studies*, 7(1), 22-45.
- Geçer, E. (2018). Gerçekliğin paradoksal yenilgisi: Televizyon yarışmalarına. *TRT Akdemi*, 3(6), 502-519.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın toplumsal çerçeveleri*. (çev.: B. Uçar), İstanbul: Heretik Yayınları.
- Halbwachs, M. (2017). *Kolektif hafıza*. (çev.: Banu Barış), İstanbul: Heretik Yayınları.
- Hendric, B. (2014). Mario Levi ve Mıgırdiç Margosyan'da yemek hatırlama ve hatırlama yemekleri. *Nasıl Hatırlıyoruz? Türkiye'de Bellek Çalışmaları*, (ed.: L. Neyzi). 91-120, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Hoerschelmann, O. (2006). *Rules of the game: Quiz shows and American culture*. New York: State University of New York Press.
- İğde, M. E. (2019). Mobil bilgi yarışmalarının kullanımları üzerine görgül bir çalışma: Hadi bilgi yarışması örneği. *NOSYON: Uluslararası Toplum Ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 3, 66-79.
- Karaarslan, F. (2019). *Toplumsal hafıza hatırlamanın ve unutmanın sosyolojisi*. İstanbul: Ketebe Yayınevi.
- Karagöl, E. T. (2016). *15 Temmuz darbe girişimi ve Türkiye ekonomisi*. Ankara: SETA Perspektif.
- Karaman, S. (2023). *Türkiye'de basının darbelerle imtihanı*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Kiger, M.E. - Varpio, L. (2020) Thematic analysis of qualitative data: AMEE Guide No. 131, *Medical Teacher*, 42 (8), 846-854.
- Melek, G. - Toker, H. (2017). Şiddet, demokrasi ve terör bağlamında ana akım medyanın analizi: 15 Temmuz darbe girişimi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 222-234.
- Meral, F. E. - Çelen Öztürk, A. (2023). Kentin imgelenebilirliğide kamusal alanda yer alan heykellerin etkisi: Eskişehir örneği. *Sanat&Tasarım Dergisi*, 13 (1), 308-325.
- Merriam, S. B. - Bass, J. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (çev.: Sedat Yüksel vd.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. (çev.: M. E. Özcan), İstanbul: Dost Kitabevi Yayınları.
- Olick, J. K. (2014). Kolektif bellek: İki farklı kültür. *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 175-211.
- Özdil, Y. (2018). Türk demokrasisi, FETÖ ve 15 Temmuz süreci. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 Temmuz ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı, 43-62.
- Öztürkçü, İ. (2023). Adına heykel dikilen edebiyatçılar ve ikonik bir tartışma örneği: "Kimin Heykelini Dikmeliyiz?" *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 416-437.
- Páez, D. vd. (2008). "Remembering" World War II And willingness to fight: Socio-cultural factors in the social representation of historical warfare across 22 societies. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 39, 373-380.
- Roediger, H. L. - Wertsch, J. V. (2008). Creating a new discipline of memory studies. *Memory Studies*, 1(1), 5-17.
- Salbacak, H. (2004). *Küresel kültür ve Türkiye televizyonlarında bilgi yarışmaları: "En Zayıf Halka" ve "Kim 500 Milyar İster"*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Satır, M. E. (2019). Bilginin seyirlik hale dönüştürülmesi ve Kim Milyoner Olmak İster programı özelinde bilgi yarışmaları üzerine bir inceleme. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 31-42.
- Schudson, M. (2007). Kolektif bellekte çarpıtma dinamikleri. *Bellek: Öncesiz, Sonrasız, Cogito*, 50, 179-199.
- Susam, A. (2015). *Toplumsal bellek ve belgesel sinema*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Stone, C. B. - Jay, A. C. (2019). From the individual to the collective: The emergence of a psychological approach to collective memory. *Applied Cognitive Psychology*, 33(4), 504-515.
- Tekin, F. (2024). Kolektif belleğin mekâna yerleştirilmesi: Kelime müzesi örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 887-907.
- Tok, A. (2022). *ABD basınında Türkiye'deki darbeler*. İstanbul: Ötügen.
- Traverso, E. (2009). *Geçmiş kullanma kılavuzu tarih, bellek, politika*. (çev.: I. Ergüden), İstanbul: Versus Kitap.
- Tuğrul, S. (2014). AVM'li hatırlama ve unutma..., *Moment Dergi Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 16-33.
- Tural, A. (2024). Kültür aktarımı bağlamında hafıza mekânlarına bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 38, 788-804.
- Turşak, R. (2020). *Geleneksel medyadan yeni medyaya geçiş sürecinde değişen yarışma programları: "Hadi" uygulaması örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Üzümcü, A. (2022). 28 Şubat süreci, e-Muhtıra ve 15 Temmuz Fetö darbe girişiminin ekonomi-politik analizi. *ESAM Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 74-121.
- Vaismoradi, M. vd. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing And Health Sciences*, 15(3), 398-405.

- Vico, G. (2007). *Yeni bilim*. (çev.: S. Önal), Ankara: Doğu Batı Yayıncılık.
- Weinberg, M. vd. (2012). Reactions of civilians exposed to terrorism and war trauma in Israel: The role of intra and interpersonal factors. *Advances In Psychology Research*, 94, 1-53.
- Wertsch, J.V. (2002). *Voices of collective remembering*. New York: Cambridge University Press.
- Wertsch, J. V. (2015). Kolektif bellek. *Zihinde ve Kültürde Bellek*, (ed.: P. Boyer - J. V. Wertsch), (çev.: Yonca Aşçı Dalar), 149-174, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Winter, J. (2015). Tarihçiler ve bellek mekânları. (ed.: P. Boyer-J. V. Wertsch), *Zihinde ve Kültürde Bellek*, 321-345, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yardı, M. - Koyuncu, A. A. (2022). 15 Temmuz darbe girişiminde iletişim araçlarının rolü ve yabancı basın. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 653-664.
- Yaylagül, L. (2016). *Kitle iletişim kuramları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yıldırım, A. - Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Zamur Tuncer, R. (2023). *15 Temmuz darbe girişimi ve toplumsal belleğin hafıza mekânları*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Zengin, M. H. (2023). Ortak hüznün Sarıkamış kardan anıt heykel ve anma geleneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(44), 2044-2062.

Extended Summary

Remembrance is constructed together with all forms of material and immaterial relations of the society of which one is a part. We may argue that there are distinct collective processes for different communities. In this sense, every individual is shaped by a particular geography, inside a particular group, and by a shared past that is passed down to them, as well as by the collective codes, symbols, belief systems, language, and signs that these groups communicate to the individual. Assmann (2015) emphasizes that remembrance is an act of signification since only the significant past is recalled in the context of this shared history, and only the remembered past acquires meaning. Hence, the figures of remembrance are among the components that provide the past with visual concreteness in the memory function.

Figures of remembrance for a community perpetuate the past by maintaining its current and illuminating its traits, virtues, and manner of life. Put differently, figures of remembrance, in combination with the examples, models and instructive parts they contain, express the general attitude of a particular community. Fixing the events that have happened or are wanted to happen in people's individual and collective memory in specific figures of remembrance serves as a memory trigger as well as ensuring the continuation of the events symbolizing the past and collective memory. Halbwachs (2018) argues that in order for a person's memory to recall its own history, it must be in the presence of figures of remembrance or other people's recollection, and that this requires a return to reference points. Thus, memory, which takes its source from the past, performs the act of remembrance in the present with reference to a history, a place, a person, or an object.

The figures of remembrance focus more on the symbolic figures to which the memory is tied and are oriented towards specific points in the past based on the circumstances and requirements of the present. Thereby, while providing memory with a concrete content, they seek to be embodied in a certain space and brought up to date at a certain time. Figures of remembrance in this process of embodiment and actualization relate to ways of understanding the pasts that are produced and maintained by societies, brought from the past

into the present through images, and accompany the present. Thus, they serve as natural conduits for memory transmission and maintenance, they are crucial to the remembering process. Since memories are encoded, framed, exposed, and maintained within the framework of figures of remembrance in both collective and individual memory.

Following the July 15th coup attempt, the cultural elements of social memory and the codes that embody remembrance have circulated as a reminder through monuments, texts, images, and memory spaces built in different cities of Türkiye, providing the memory of the event with a concrete content, and mediating the formation and sharing of a common memory. Considered in this context, we can interpret quizzes as one of the practices that mediate the remembrance of elements of collective memory. While each piece of knowledge in an individual's memory relates to a particular event, quiz competitions help to reinforce social memory and connect a person to the community. Therefore, we can argue that quiz competitions, like other practices, point to a continuity between the past and the present, and provide a continuity and flow between the elements of collective memory.

Quizzes, with their fundamentally collaborative nature, reinforce collective consciousness, mediate the transmission of social and cultural legacy, and offer continuity by helping people recall the components of shared memory. We may read quizzes, which are useful in reshaping memory as an external force by putting the past on the agenda, preserving it through their content, and serving as a practice that evokes a particular historical memory and keeps it alive in the context of social memory. As a reminder, quizzes enable us to control the relationship between time, space, and memory of past events and to try to spread the construction of social memory in line with a certain framework. Quizzes highlight that the figures of remembrance are seen as a trustworthy enough basis to fulfill their function as a potent means of reviving memories by acting as a remembrance tool that will enable the revival of memories through various methods such as framing, repetition, and interpretation that it applies while constructing social memory.

The present study was aimed to identify how quizzes, which are regarded as one of the figures constructed as a way of remembering the past, relate to the construction of social memory and how they can contribute to fulfilling the function of keeping memory alive with their very existence while social memory is fading away, through the questions in the mobile application named July 15th Quiz, and to create an intellectual ground for future studies. Every question in the mobile app called "July 15th Quiz" was analyzed within the framework of the holistic single-case study design, one of the qualitative research designs used for this purpose. The primary goal of using a qualitative research design in this study is to go further into the described circumstance and uncover concepts and meanings that are concealed within the questions. Thematic analysis was applied to the questions within the scope of the quiz in line with this purpose. In order to demonstrate the functioning of thematic analysis in more detail, the application named July 15th Quiz was selected as the research sample, "questions" were selected as the unit of analysis, recall figures were employed in determining the categories based on the literature, and thus, how and in which themes and figures the information about the coup attempt on July 15, 2016 was defined and the characteristics of the language used were analyzed. All 120 questions at six levels in the application were analyzed based on the representativeness of the main criterion under investigation. The reason for the selection of this application as a sample is that it is considered that through the questions in the application, a perception frame is provided to the collective consciousness about what and how to remember the July 15, 2016, coup attempt; the quiz is the result of an effort to fix July 15th in certain frames and to construct memory around these frames. Finally, the themes were analyzed and the relationship between social memory and the prominent themes and the contribution of the figures of remembrance to the construction of knowledge were questioned. The study attempted to understand which themes were legitimized by avoiding a generalizing attitude.

The findings of the study revealed that the figures of recollection such as words, subjects and objects used in the construction of the questions are very crucial for understanding the frames in which July 15th is included. The study concluded that the themes that construct July

15th through time, place, people, objects and media were rendered visible; the questions focusing on people mentioned with positive and negative references were emphasized the most, considering the distribution of the questions; the most frequently cited events were the F-16s taking off, the bombs dropped and the attacks on the bases; Istanbul and Ankara, where the events took place, stood out as the places of collective memory that are thought to have the most meaning for July 15th; the narrative of July 15th was strengthened through the emphasis on the number of martyrs and the number of martyrs and the number of soldiers who fled, came to the attack, supposedly, neutralized; and the meaning construction was realized in the questions through the repetition of word choices such as "forced", "seized", "taken hostage", "harassing", "attacking" and codes that were attributed a negative meaning.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.